Kulturní a přírodní krásy našich regionů

aneb

Křížem krážem po Valašskomeziříčsku-Kelečsku a okolí města Partizánske

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA

SPOLOČNE BEZ HRANÍC

SLOVO ÚVODEM

Brožura ***Kulturní a přírodní krásy našich regionů aneb Křížem krážem po Valašskomeziříčsku-Kelečsku a okolí města Partizánske***, kterou právě držíte v rukou, je jedním z dílčích výstupů projektu realizovaného DSO Mikroregionu Valašskomeziříčsko-Kelečsko a města Partizánske. Na území obou partnerů projektu se historicky nachází řada přírodních i kulturních památek a zajímavostí, které však byly časem pozapomenuty a dnes jsou mnohdy nejen místním obyvatelům, ale především turistům a návštěvníkům takřka neznámé a těžko vyhledatelné.

Cílem projektu **Zpřístupnění kulturního a přírodního bohatství na území Mikroregionu Valašskomeziříčsko-Kelečsko a města Partizánske** proto bylo nejen zrekonstruovat, případně nově vybudovat infrastrukturu turistických a cykloturistických tras, ale jeho prostřednictvím též obnovit povědomí o místních přírodních i kulturních krásách. Věříme, že zmíněné turistické atraktivity (boží muka, kapličky, památné stromy, významné krajinné prvky aj.) se prostřednictvím projektu stanou znovu oblíbeným a vyhledávaným cílem vašich toulek. Rozložitelná mapa, která je nedílnou součástí této tiskoviny, navíc představuje všechna vybraná místa a lokality v blízkosti cykloturistických tras Mikroregionu, resp. v blízkosti nové turistické trasy města Partizánske a okolních obcí.

Přijměte tedy tímto naši pozvánku na pěší či cyklistický výlet po krásách krajiny našeho domova.

Tato publikace vznikla v rámci projektu č. 304021C814 s názvem Zpřístupnění kulturního a přírodního bohatství na území Mikroregionu Valašskomeziříčsko-Kelečsko a města Partizánske. Vedoucí partner: Dobrovolný svazek obcí Mikroregion Valašskomeziříčsko-Kelečsko. Hlavní přeshraniční partner: Město Partizánske.

Program: Interreg V-A Slovenská republika – Česká republika
Spolufinancovaný fondem: Evropský fond regionálního rozvoje
Prioritní osa: 2. Kvalitní životní prostředí
Investiční priorita: 3. Zachování, ochrana, podpora a rozvoj přírodního a kulturního dědictví (6c)
Specifický cíl: 2.1 Zvýšení atraktivity kulturního a přírodního dědictví pro obyvatele a návštěvníky přeshraničního regionu
Kód výzvy: INTERREG V-A SK-CZ/2016/03

1 Informační zastavení | ZAŠOVÁ / STRAČKA

První písemná zmínka o obci pochází z roku 1370. K jejímu vzniku se také váže pověst o lesním zákoutí s pramenem vody a kapličkou Panny Marie, dnes známém jako Stračka.

Starodávného data je dle ústního podání tradice **poutí** do Zašové. Novodobá historie poutí se začala psát právě v 18. století, kdy v Zašové vznikl po Praze druhý a na Moravě jediný klášter řádu trinitářů. Ti také mimo jiné začali s prvními úpravami Mariánského pramene „ve Stračce“. Toto místo bylo totiž spojováno s příběhem o zázračné záchraně zbloudilého a raněného rytíře Pannou Marií, která se mu ve snu zjevila a vyvedla jej z hlubokých lesů. Rytíř z vděčnosti za záchranu učinil slib, že postaví kapličku a daruje do ní obraz Panny Marie té podoby, v jaké se mu ve snu zjevila.

Tak, jako voda **Mariánského pramene** přináší zdraví a útěchu věřícím, voda okolo protékajícího potoka je důležitá pro **přírodu**. Jeho meandrující zanesené staré koryto tvoří nehluboké tůně plné vodního hmyzu a obojživelníků, pro které již není v běžných regulovaných tocích místo.

Areál s pramenem Stračka v Zašové.
Foto: J. Husák, 2018.

2 Informační zastavení | ZAŠOVÁ / OBEC

Poutní chrám Navštívení P. Marie z let 1714–1725 uchovává gotický obraz Zašovské Madony z poloviny 15. století. Obraz, k němuž dodnes vedou kroky poutníků, se původně nacházel v dnes zaniklém dřevěném **kostelíku sv. Anny**. Majitel panství meziříčsko-rožnovského, hrabě Karel Jindřich ze Žerotína, učinil podle Vranečkovy kroniky v nějakém nebezpečí slib, že vystaví v Zašové kostel nový. Základní kámen byl položen 14. srpna 1714 za velké účasti věřících. K vysvěcení nového kostela došlo 15. 7. 1725. Při této příležitosti do něj byl též přenesen památný obraz Panny Marie.

Poutní kostel Navštívení Panny Marie v Zašové.
Foto: J. Husák, 2018.

V letech 1725–1728 byl při kostele vybudován **klášter řádu trinitářů**. Již v roce 1783 však císař Josef II. klášter zrušil a zanedlouho zakázal i poutě. Od té doby prošel areál kláštera pohnutou historií. Od využití pro podnikatelské aktivity, mezi něž se řadila v 19. stol. i **gobelínová dílna** Rudolfa Schllattauera, přes sirotčinec, školu, domov důchodců či domov pro osoby se zdravotním postižením se v roce 2015 dostal do majetku obce Zašová, která postupně začíná odhalovat genia loci tohoto historického objektu.

3 Informační zastavení | STŘÍTEŽ NAD BEČVOU / OBEC

Nejcennějším územím na katastru obce je **Přírodní památka Rákosina**. Tu tvoří **mokřad** s rozsáhlými porosty rákosu přecházejícími do volných vodních ploch. V rámci CHKO Beskydy představuje Rákosina vzácný ekosystém mokřadního stanoviště s vodními plochami a charakteristickými druhy ohrožených živočichů, především obojživelníků a ptáků. Zajímavostí je, že rákosí nedalo název jen nedalekému mokřadu, Přírodní památce Rákosina, ale nejspíše i samotné obci – její jméno se totiž odvozuje od staročeského výrazu pro rákos.

Střítežané prosluli nejen jako zdatní **pletaři** (sedáků pro ohýbaný nábytek či pracovních vlněných rukavic), ale též svou pevnou **vírou**. Když roku 1777 vydali jezuitští misionáři tzv. falešný toleranční patent, přihlásilo se k zakázanému vyznání na Valašsku tisíce osob, obyvatele Stříteže nevyjímaje. Památkou na počátky náboženské tolerance je **evangelický kostel** s cennými varhanami z konce 18. století.

Přírodní památka Rákosina ve Střítěži nad Bečvou. Foto: Archiv obce Střítež nad Bečvou, 2007.

4 Informační zastavení | STŘÍTEŽ NAD BEČVOU / U KOSTELA

Evangelický kostel ve Střítěži nad Bečvou.
Foto: J. Husák, 2018.

Evangelický kostel ve Střítěži nad Bečvou, který je dominantou obce, byl zbudován pro evangelický sbor helvetského vyznání podle návrhu stavitele Michala Urbánka v letech 1868–1876. Jeho architektura je příkladným výrazem sebevědomí, které evangelíci znovu získali spolu s rovnoprávností po vydání protestantského patentu. Kostel byl v roce 1993 prohlášen za nemovitou kulturní památku.

Interiér kostela byl restaurován v roce 1976, barevné řešení navrhl akademický malíř Josef Hapka. Poslední generální oprava vnějšího pláště kostela podle návrhu akademického architekta Jiřího Veselého, která vrátila kostelu jeho původní podobu, proběhla v letech 1993–1994.

Hodiny umístěné ve věži střítežského kostela sestrojil v roce 1888 novojičínský hodinář Jindřich Sigmund. Původní hodinový stroj je dosud na svém místě, ale v současné době pohání ručičky hodin přesnější elektronické zařízení.

5 Informační zastavení | VELKÁ LHOTA / TOLERANČNÍ KOSTEL

Necelé dva roky po vydání **tolerančního patentu** začal v obci sloužit svému účelu dřevěný toleranční kostel. Patentem Josefa II. z roku 1781 totiž konečně bylo českým a moravským nekatolíkům umožněno stavět si kostely a zakládat evangelické sbory, pokud se na daném panství přihlásilo k nekatolickému vyznání alespoň sto rodin. Tzv. falešný toleranční patent z roku 1777 přitom způsobil, že o čtyři roky později se na zdejším panství k nekatolickému vyznání přihlásilo jen 137 rodin – na založení jednoho sboru to však stačilo.

Toleranční patent sice nekatolíkům umožnil kostely stavět, ovšem nesměly v ničem připomínat katolické svatostánky. Proto stojíte u neveliké a nenápadné stavby, bez věží, zvonů či křížů, s malými okny, stranou hlavních cest. Jedná se o nejstarší stavbu tohoto druhu v České republice, od roku 2008 vedenou na seznamu Národních kulturních památek. Jako kněz zde po dvě desetiletí (1875–1795) působil **Jan Karafiát**, autor knihy „Broučci“.

Roubený evangelický toleranční kostel ve Velké Lhotě. Foto: Archiv obce Velká Lhota, 2006.

6 Informační zastavení | VELKÁ LHOTA / OBECNÍ DŮM

Budova bývalé školy, dnes obecní dům Velká Lhota. Foto: J. Husák, 2018.

Počátky vsi Velká Lhota spadají hluboko do středověku, ale způsob jejího založení se promítá do podoby obce dodnes. Vznikla totiž v souvislosti s kolonizační aktivitou v době osídlování horských a podhorských oblastí, o čemž ostatně svědčí i samotný název obce. Obyvatelé nově založených vsí mívali povinnosti vůči vrchnosti, ty však mohly být po určitou dobu od založení vesnice promíjeny.

Tomuto období se říkalo **lhóta** či lehota a nejen v případě Velké Lhoty, ale i více než pětistovky jiných Lhot či Lhotek v naší republice, se natrvalo otisklo v jejich názvu. První osadníci zde, v nadmořské výšce kolem 500 m n. m., příliš příležitostí k obživě neměli a odkázáni byli především na skromnou úrodu svých políček. Dávnou tradici má ve vesnici i **řemeslo** a podomácká výroba, například metlářství či dýmkařství, kdy i nepatrný zisk z prodeje byl důležitým zdrojem obživy hospodáře.

7 Informační zastavení | VELKÁ LHOTA / DOLNÍ OKRAJ směrem k přehradě Bystřička

Na přelomu 19. a 20. století postihly Moravu ničivé **povodně**. Lidská touha zkrotit vodní živel a zadržet vodu v krajině tehdy šla navíc ruku v ruce s plánovanou stavbou **průplavu Dunaj--Odra-Labe**, který pro své fungování potřeboval vybudovat síť nadržovacích nádrží. Stavba údolní přehrady na Bystřičce tak dostala zelenou.

Ze stavby průplavu sice nakonec sešlo, roku 1907 však byl položen základní kámen přehrady Bystřička. Její výstavba, která se musela obejít bez větší mechanizace a byla odkázána na práci lidských rukou, trvala pět let a představovala na svou dobu vrchol vodního stavitelství. Na stavbu hráze se vozil kámen z nedalekého kamenolomu (pod hrází) úzkokolejkou, z vlakové zastávky na Bystřičce obsluhovala staveniště kolejová vlečka s parní lokomotivou. V průběhu výstavby hráze zažilo staveniště několik povodní, které způsobily velké škody, ale rozestavěná hráz vydržela (podobné škody způsobily i povodně z roku 1997). Přesto výstavba trvala pouhých pět let, z toho vlastní hráze dva roky, a představovala tak ve své době vrchol vodního stavitelství.

Vodní dílo Bystřička. *Foto: J. Husák, 2018.*

8 Informační zastavení | VELKÁ LHOTA / U LIPEK pohled k Javoru

Brouček, Beruška, Janinka,... Kdo by si z dětství nepamatoval hlavní hrdiny **Broučků?** Jejich autor, Jan Karafiát (1846–1929), působil dvacet let coby farář právě v této obci. Inspirace pro poetický příběh z hmyzí říše by na valašských loukách a pastvinách našel po svém příchodu jistě dost, pravdou však je, že Velkou Lhotu Karafiátovi Broučci v rodném listě nemají – do jejich napsání se pustil již dříve. Na Lhotě později napsal knihu pohádek Broučkova pozůstalost a především zde pracoval na tzv. kritickém vydání Bible kralické z roku 1613.

Vyhlídkové místo „U Javora" na Velké Lhotě.
Foto: Archiv obce Velká Lhota, 2011.

Za dalekosáhlými **výhledy**, které svým rozsahem již nemají na Valašsku obdoby, neboť valašské louky a pastviny jsou plíživě zalesňovány či postupně zarůstají, se můžete vydat dále po hřebeni (směrem na Videčské paseky) k **pomníku dvou legionářů** v nedaleké osadě Javoří. Josef Šimčík a Jan Melichařík, příslušníci čs. legií v Rusku, byli popraveni v červnu roku 1918 na Ukrajině v Jekatěrinoslavi a jejich památku zde do dnešních dní připomíná alespoň prostá kamenná stéla.

9 Informační zastavení | VELKÁ LHOTA / U KŘÍŽE za lesem nad obcí

Již v pohanské krajině hrála některá místa významnější roli, například návrší, studánky, rozcestí či křižovatky. S křesťanstvím se v krajině objevují první svaté obrázky, boží muka, kříže... K tisíciletému výročí příchodu Konstantina a Metoděje na Moravu byl vztyčen i **kamenný kříž** nad Velkou Lhotou.

Jiný, a zcela pragmatický původ má nedaleká **dřevěná zvonička** – zvoničky vznikaly nikoliv jako sakrální objekty, ale na základě nařízení Marie Terezie k varování před požáry, potažmo jiným nebezpečím.

Územím obce Velká Lhota prochází **Chráněná krajinná oblast Beskydy**. Vyskytuje se zde množství chráněných živočichů – z ohrožených a vzácných druhů ptáků zde hnízdí pěnice vlašská, ťuhýk obecný, bramborníček černohlavý, krkavec velký, jeřábek lesní, jeřáb lesní, kos horský. Na loukách se vyskytuje chřástal polní, v mimohnízdní době strakapoud prostřední, strakapoud malý a další. Podél okrajů lesa je možno velmi vzácně spatřit orchideje a další cenné rostliny, jako je prstnatec Fuschův a vstavač mužský.

Kříž z roku 1885 na Velké Lhotě.
Foto: J. Husák, 2018.

10 Informační zastavení | MALÁ LHOTA / VÝHLEDOVÉ MÍSTO

Malá Lhota leží ve svahu kopce **Vrchhůra** (693 m n. m.), který ji odděluje od sousední Velké Lhoty, se kterou ji pojí podobné dějiny. I ona byla v minulosti chudou zemědělskou obcí, jejíž obyvatelé nacházeli přilepšení ke své skromné obživě v domácké výrobě dřevěného nářadí a kapesních nožů – **křiváků**. Přízvisko „Malá“ získala až v 16. století pro odlišení od sousední Velké Lhoty. A stejně jako ona souvisí její vznik s kolonizační aktivitou ve 13.–14. století.

Malá Lhota – vyhlídkové místo.
Foto: J. Husák, 2018.

Jižně odsud se nachází přehrada Bystřička, nad níž se tyčí lesnatý hřeben. Okolí vrcholu Zámčisko a hřbet Klenova jižně od vodní nádrže je chráněn jako **Přírodní rezervace Klenov**. Nacházejí se zde pískovcové a slepencové skalní výchozy o výšce až 14 m, s balvanovitou sutí a dvěma menšími jeskyněmi. Na vrcholu lidově zvaném Zámčisko se ve středověku nacházelo hradiště – klenovský hrad, který je často ztotožňován s templářským **Freundsbergem**. Ke skalním útvarům na Klenově se dodnes váží lidové pověsti o ukrytých zbojnických pokladech.

11 Informační zastavení | MEDŮVKA / SKÁLY

Mohutný skalní útvar s divokým vzhledem, avšak sladce znějícím názvem, vystupuje v severozápadní části Vsetínských vrchů nedaleko Brňova. Méně odolné slepencové polohy a puklinové systémy zde podnítily vznik převisů, výklenků a dutin, převislé stěny vytvořily vhodné podmínky pro vznik voštin, které souvisejí s jejím názvem – lidem připomínaly medové plástve. O skále se zmiňují od 18. století pověsti coby o shromaždišti zbojníků působících zejména v okolí bývalého skalního hradu Klenova nad Bystřičkou. Podle dochované ústní tradice se v nich také v dobách protireformace scházeli tajní evangelíci.

Původ Medůvky lid, stejně jako např. u Jarcovské kuly, přisoudil čertům, kteří tyto osamocené skály poztráceli po předčasném kohoutím zakokrhání, když budovali u Lidečka Čertovy skály, aby obrátili podle přání potencionální čertovy nevěsty tok říčky Senice. Děvče se díky kohoutovi zachránilo před peklem a krajina získala několik významných skalních útvarů.

Skalní útvar Medůvka. *Foto: J. Husák, 2018.*

12 Informační zastavení | JARCOVÁ

Obec Jarcová se poprvé v pramenech připomíná r. 1392 jako Jarcova Lhota, vznikla tedy patrně v období velké kolonizace ve 14. století. Její obyvatelstvo nacházelo obživu většinou v zemědělství. Kromě obdělávání půdy a chovu dobytka se věnovali také ovocnářství či výrobě dřevěného nářadí, což bylo předurčeno bohatstvím místních lesů. Ještě na počátku 19. století býval přes řeku Bečvu u Jarcové přívoz.

Pískovcový skalní útvar „Jarcovská gula".
Foto: Archiv obce Jarcová, 2012.

Symbolem a také nejvýznamnějším objektem vesnice je nad obcí osamoceně stojící, 8 m vysoký geomonfologický skalní útvar Jarcovská kula. Skála je tvořena kruhovým pískovcem a drobnozrnnými slepenci ve velmi dobře viditelných vrstvách. Objekt vznikl dlouhodobým selektivním zvětráváním spolu s větrnou a dešťovou erozí. V jeho blízkosti stál obdobný skalní objekt, který byl počátkem 20. století rozstřílen na stavební kámen. K této skále, stejně jako k Medůvce nad protějším Brňovem i Čertovu kameni v blízké Loučce se vztahuje pověst, která hovoří o skalách poztrácených čerty po předčasném zakokrhání, když budovali během noci Čertovy skály v Lidečku.

13 Informační zastavení | PODLESÍ

Před rokem 1960 byste obec **Podlesí** hledali na mapách marně; vznikla totiž sloučením dvou původně samostatných vsí Křivé a Brňov. Na prvně jmenovanou upomíná středem obce protékající Křivský potok, na svém horním toku nazývaný též **Řehůvka**, neboť pramení na území dávno zaniklé vsi Řehlov. Památkou na dávnou vísku ležící pod hřebenem Brda je obrázek Panny Marie při lesní cestě vedoucí od horního konce Podlesí na rozcestí nad horní stanicí lyžarského vleku ve Veselé.

Mezi kulturní památky Brňova patří **roubená kaplička** stojící ve středu obce, kopie původní pozdně barokní stavby z poč. 19. století.

Mezi nejvýznamnější objekty v obci Podlesí (dnes součást Valašského Meziříčí) patří **rybník**, sloužící zejména ke sportovnímu rybolovu. V rybníce najdeme kapry, candáty, štiky, cejny, plotice, ale také sumce i úhoře.

Rybník v Podlesí. *Foto: J. Husák, 2018.*

14 Informační zastavení | BYNINA

Obec Bynina je v pramenech prvně připomínána ve 14. století, přičemž její půdorys jasně odkazuje ke vzniku v období tzv. německé lánové kolonizace. Stejně tak její jméno je snad odvozeno od něm. die Biene (včela) a připomíná tak významný zdroj obživy zdejších prvotních osadníků.

Výklenková zděná kaple v Bynině.
Foto: J. Husák, 2018.

Zemědělstvím se koneckonců většina zdejších obyvatel živila až do 19. století, kdy s rozvíjející se industrializací postupně odcházeli za prací do nedalekých továren, někteří z nich dokonce docházeli denně až do Nového Jičína, do tzv. „Tabačky“.

Za zmínku stojí, že v 18. století na katastru obce vznikly dva panské dvory, Mariánský a Tereziánský, náležející ke krásenskému panskému velkostatku.

Na okraji katastru obce vzniklo ve třicátých letech sportovní letiště. Sportovní činnost letců i parašutistů zde skončila v roce 1960 a prostor ustoupil výstavbě rozsáhlého areálu Urxových závodů, dnešní chemičky DEZA.

15 Informační zastavení | KRHOVÁ

Krhová v minulosti proslula sirnými lázněmi, které stávaly při léčivém prameni na **Jehličné,** jejíž jméno připomíná, že k léčebným účelům se zde mimo jiné užívalo i jedlové jehličí. Památkou na dávno zašlou lázeňskou slávu je dodnes alespoň **studánka Jarošovka**. Pod vrcholem **Budička** jižně odtud je studánka Pod Budičkou, západně u Krhovského potoka před silnicí pak studánky Pod Kulíškem a Kinclova. Do katastru obce patří též místní část **Hrádky,** upomínající názvem na již zaniklou tvrz, která střežila cestu údolím Rožnovské Bečvy.

Původně zemědělská obec značně změnila svůj ráz po založení **sklárny** v nedalekém Krásně r. 1855. Zhruba dvě třetiny obyvatelstva z Krhové byly zaměstnány ve sklárnách, menší část našla obživu v cihelně v Hrachovci a část v tabákové továrně v Novém Jičíně.

Panorama obce Krhová. *Foto: J. Husák, 2018.*

16 Informační zastavení | SPORTOVIŠTĚ

Sportovní areál ve Valašském Meziříčí.
Foto: J. Husák, 2018.

Historie sportovního areálu na okraji Valašského Meziříčí sahá do počátku 60. let, kdy se zde začalo budovat koupaliště. Později se mezi zde se scházející sportovce přidali například fotbalisté, atleti, rohovníci (boxeři) či hokejisté. Zdejší tenisové kurty stály též u prvních sportovních úspěchů tenisty Tomáše Berdycha.

Současný areál sportoviště vznikal postupně, v průběhu uplynulých padesáti let. První bylo již zmíněné koupaliště, pak stadion postavený na bývalém vojenském cvičišti, tenisové kurty, sauna, zimní stadion, kuželna a na závěr krytý bazén vybudovaný na místě bývalého Pečivova mlýna.

V nedaleké lokalitě Kouty stojí za povšimnutí památník upomínající na rodiště **Františka Saleského Bauera** (1841–1915), knížete, kardinála a arcibiskupa olomouckého.

17 Informační zastavení | LEŠNÁ

Zámecký areál hrabat Kinských z Lešné je tvořen patrovým čtyřkřídlým zámkem, vystavěným v místě středověké tvrze, obklopeným rozsáhlým přírodně-krajinářským parkem s více než tisícem stromů a keřů, který byl založen v polovině 19. století. **Interiér zámku** prezentuje život venkovské šlechty přelomu 19. a 20. století. Svah východně nad obcí zdobí dvojice barokních kaplí **křížové cesty** z 2. poloviny 18. století. Na místě kostela sv. archanděla Michaela v centru obce stával od středověku kostelík dřevěný, v 17. století nahrazený současnou zděnou stavbou, jejíž interiér vyzdobil o století později freskami **významný malíř Josef Ignác Sattler.** Za kostelem najdeme **unikátní pomník** obětem první světové války z řad občanů Lešné a okolních obcí, který stojí pod jedním z **nejkrásnějších a nejhodnotnějších památných stromů Valašska** – mohutným červenolistým bukem, jehož kmen má obvod přes tři metry.

Kostel sv. Michaela v Lešné.
Foto: Archiv obce Lešná, 2018.

18 Informační zastavení | VYSOKÁ

Vysoká je spolu s Jasenicí, Lhotkou nad Bečvou, Mštěnovicemi, Přílukami a Pernou místní částí obce Lešná. První zmínka o Vysoké pochází z roku 1351. Název se objevuje ve starších latinských pramenech jako *„Wysoka"*, tedy „ves ležící vysoko na kopci, na vysoké stráni", což odpovídá i poloze obce.

Pohled na Velký a Malý choryňský rybník.
Foto: J. Husák, 2018.

Vysoká je v celém okolí nejvýše položenou obcí (413 m n. m.). Nabízí tak široký rozhled na Hostýnské vrchy, Kelečský Javorník, Starojický hrad, Vsetínské vrchy, Moravskoslezské Beskydy a Oderské vrchy. Na západ od obce můžeme vidět komplex rybníků – **Velký a Malý Choryňský rybník** s přilehlou **Přírodní rezervací Choryňský mokřad**, která představuje podmáčené území s několika uměle prohloubenými tůněmi.

Na tomto stanovišti také můžeme vidět **větrolam** ze štíhlých vlašských topolů, který zde byl vysazen pro značnou větrnou expozici tohoto místa.

19 Informační zastavení | JASENICE / PŘÍRODNÍ PAMÁTKA LOM JASENICE

Bývalý **lom štramberského vápence** je dnes významným zoopaleontologickým nalezištěm. Těžební práce zde byly zahájeny v roce 1941. Z vytěžené horniny se v místní vápence vybudované přímo u lomu pálilo vápno (místu se proto také příznačně říká **„Vápenka"**).

Těžba byla definitivně ukončena v roce 1979. Hlavní příčinou byla nestabilní severní stěna lomu, která byla narušena odstřelováním a hrozilo tak její sesutí. Po ukončení těžby se jámový lom postupně zatopil spodní vodou. Lom s jezírkem je dnes chráněn jako **Přírodní památka Jasenice**. Najdeme zde unikátní odkryv bloku štramberských vápenců ve stěně lomu se světově známou **fosilní faunou bezobratlých** (korálů, mlžů, plžů, polypovců a dalších). Současně se jedná o naleziště chráněných druhů rostlin i živočichů, mimo jiné raka říčního. K nejvýznamnějším patří vzácný druh perloočky – srpovec Pleuroxus striatoides, který zde má jedinou známou lokalitu na Moravě.

Lom Vápenka v Jasenici.
Foto: Archiv obce Lešná, 2005.

20 Informační zastavení | CHORYNĚ

Přírodní rezervace Choryňský mokřad.
Foto: Archiv obce Choryně, 2012.

Významnou kulturní památkou obce je původní středověká **tvrz**, přestavěná v 16. století na renesanční zámek pevnostního charakteru s vodním příkopem. Roku 1882 v objektu vznikl **klášter kongregace Milosrdných sester sv. Kříže**. Po zákazu veřejného působení církevních řádů v padesátých letech zde byla tato komunita zachována jako sociální domov důchodkyň – řádových sester. Poslední řádové sestry, věnující se původně službě nemocným, výchově řeholního dorostu a učitelské činnosti ve školách i sirotčincích, bývalý zámeček opustily roku 2004. Dnes je zde výchovný a sociální církevní Institut Krista Velekněze, provozující domov pro seniory.

Nad obcí západně, na levém údolním úbočí na vrcholku Choryňská stráž, nalezneme osmihektarovou stejnojmennou **přírodní památku**, tvořenou tradičním historickým sadem s výskytem orchidejí.

21 Informační zastavení | KLADERUBY

Vznik obce se klade už do roku 1141, když se v listinách používal latinský název „Cladorubeh“, což znamenalo staročesky „ves rubačů klád, dřevorubců“. Osídlení obce je však mnohem starší, jak dokládají **pazourky a kamenné sekery,** které se na katastru obce nacházely při polních pracích na jižním svahu u Doubravy.

Obci dominuje kromě historické **kaple P. Marie z r. 1843** i štíhlý moderní filiální **kostel sv. Cyrila a Metoděje z roku 1999**, který patří k architektonickým skvostům České republiky.

Na pravém břehu řeky **Bečvy** bylo po povodni v roce 1997 zpřírodněno její koryto s výchozy geologických vrstev, štěrkové náplavy zde jsou plné života.

Bohaté břehové porosty s výskytem vzácných druhů najdeme též v částečně zpřírodněné části toku **Juhyně.**

Filiální kostel sv. Cyrila a Metoděje a kaple Panny Marie v Kladerubech.

Foto: J. Husák, 2018.

22 Informační zastavení | NĚMETICE

Původně samostatná obec Němětice, o níž se objevují první zmínky v historických pramenech od středověku, se stala roku 1980 součástí nedaleké Kelče. Historie zdejšího osídlení je však mnohem starší, jak dokládá významná archeologická lokalita v nedalekém lese Doubrava. Nachází se zde mohylové pohřebiště z pozdní doby kamenné, patřící lidu kultury se šňůrovou keramikou (2900–2500 př. n. l.). Dvě skupiny **mohyl** (náspů z hlíny a kamení nad jedním či více hroby) zde byly objeveny na přelomu 19. a 20. století a archeologické výzkumy zde probíhají dodnes. Mrtví byli pochováni ve skrčené poloze – tzv. *„skrčenci”,* při nich byly nalezeny nádoby. O dávném osídlení katastru obce svědčí též nálezy **bronzového náramku a popelnicových střepů.**

Kaple sv. Václava v Němeticích.

Foto: J. Husák, 2018.

Svým jižním okrajem na pravém břehu řeky Bečvy zde zasahuje Štěrkovna Hustopeče nad Bečvou – jezera vytvořená těžbou štěrku. Část je chráněná jako **Přírodní památka Hustopeče-Štěrkáč.**

23 Informační zastavení | KELČ

Území Kelečska vykazuje mnohé stopy osídlení již v pravěku. Právě tudy procházela **Jantarová stezka**, dálková komunikace vedoucí od Baltu do Podunají. Na významu nabyla v období středověku a právě s touto trasou nepochybně souvisí i nález tzv. **Kelčského pokladu**, depotu mincí a zlomkového stříbra, učiněný roku 1938 na vrchu Strážný SZ nad Kelčí. Dle datace mincí (především německých a arabských) se dá usuzovat na ukrytí pokladu nedlouho po roce 1002.

Kelč, dnešní tzv. **Staré město**, se v pramenech poprvé připomíná v roce 1247, kdy zde již stál kostel **sv. Petra a Pavla** a existenci obce již v této době potvrzují také archeologické nálezy. **Renesanční zámek** stojí na místě původní středověké tvrze a dnes je sídlem odborného učiliště. Tzv. **Nové město** Kelč pak bylo založeno ve 13. století na území bývalé vsi Sazany, severozápadně od Starého města.

Kelč v minulosti proslula nejen výrobou **dýmek**, ale i svými slavnými rodáky, bratry Křičky, které dodnes připomíná malá expozice v jejich rodném domě.

Kelč – historické centrum města.
Foto: Archiv města Kelč, 2015.

24 Informační zastavení | KELČ / RYBNÍK CHMELNÍK

Soustava rybníků s názvem Chmelník slouží zejména k rybolovu a rekreaci. V jejím okolí se nachází poměrně pestrá vodní fauna – zahlédnout můžeme např. volavku popelavou, čejku chocholatou, vzácného ledňáčka říčního i čápa bílého. Na mokřadních lukách kolem rybníka pak zaslechneme skokana skřehotavého, zahlédneme užovku obojkovou či ropuchy, žije zde též škeble rybničná.

Soustava rybníků Chmelník v Kelči s pestrou vodní faunou. *Foto: J. Husák, 2018.*

V okolí Chmelníku se doposud zachovaly porosty starých hlavatých vrb, zapěstovávané pro košíkářství. Na rybníku probíhají každoroční závody dračích lodí.

Největším lesním komplexem je **les Doubrava,** rozkládající se na svazích nad levým břehem Bečvy. Doubrava je tvořena listnatými stromy – ve vyšších částech buky, v těch nižších pak s převažující lípou a habrem, méně s dubem, místy s javorem klenem, břízou a jasanem.

Roku 1942 byla v Kelči vykopána největší a nejzachovalejší **rybí fosílie** v celé oblasti. Její délka činí bezmála 70 cm.

25 Informační zastavení | KOMÁROVICE

Komárovice, stejně jako celé území Kelečska, patří k nejdéle osídleným obcím regionu, neboť právě sem pronikala mohutná kolonizační vlna již v období vrcholného středověku. Z této doby nejspíše také pochází název obce, který pravděpodobně upomíná na její založení ve vlhkém a bažinatém místě, plném dotěrného hmyzu.

Z památek stojí za zmínku na návsi stojící **klasicistní kaple** završená štíhlou zvoničkou z 30. let 19. století s polygonální zvonicí a malou **Kalvárií** z téhož období.

Na křižovatce silnic severně od obce byla koncem 18. století vystavěna **kaplička Panny Marie** s plasticky členěnou fasádou. Památkovou ochranu požívá rovněž drobný objekt **božích muk** z 1. poloviny 19. století, původně se soškou sv. Anny.

S dějinami obce je nerozlučně spjat „básník a spisovatel Valašska“, spisovatel **Metoděj Jahn** (1865–1942), který ve zdejší jednotřídce působil v letech 1901–1919 jako řídící učitel.

Klasicistní kaple v Komárovicích.
Foto: J. Husák, 2018.

26 Informační zastavení | LHOTA U KELČE / U RYBNÍKA ROUSKÉ

Komplex vodních ploch v Rouském.
Foto: J. Husák, 2018.

Obec Lhota u Kelče byla, jak už její název napovídá, založena v době vrcholící kolonizace někdy v průběhu 14. století (název odvozený od staročeského slova *lhóta* nesou obce, které byly po svém založení po stanovenou dobu, čili lhůtu, osvobozeny od placení feudální renty).

Severozápadně od Lhoty leží obec **Rouské**, kde nalezneme památkově chráněnou **lípu malolistou**. Tu dle pověsti před více než 600 lety vysadil **Jan Jiskra z Brandýsa**, jeden z velitelů husitů. V těsné blízkosti lípy nalezneme **boží muka** ze 17. století, vyřezaná z jednoho kusu dubového dřeva. O mnoho mladší jsou lípy na zdejší návsi, které byly vysazeny za první republiky a pojmenovány po T. G. Masarykovi a M. R. Štefánikovi.

Ale největší a nejstarší skvost – **tisíc let starý tis**, který dodnes rodí plodná semena, najdeme ve Všechovicích.

27 Informační zastavení | KUNOVICE

Nejznámějším kunovickým rodákem je **prof. Rudolf Haša** (1881–1963), syn zdejšího řídícího učitele. Krátce po vzniku samostatného Československa byl jmenován profesorem a začal působit na Vysoké škole zemědělské v Brně, se kterou se posléze pojí jeho další profesní kariéra. Pro nepřízeň totalitního režimu byl nucen svá díla (věnovaná převážně lesnictví a myslivosti) vydávat v zahraničí. Pro svou rodnou obec Kunovice získal od arcibiskupského velkostatku lesy Sýkorec a Dobroníž. Na jeho paměť byla v obci vybudována v roce 2010 i **naučná stezka** nesoucí jeho jméno.

Významnými sakrálními památkami u okrajů obce směrem na Kelč a Babice jsou **kamenné kříže** z přelomu 18. a 19. století. Na obzoru spatříme rozhlednu na nejvyšším z vrcholků Hostýnských vrchů – **Kelečském Javorníku** (865 m. n. m.), ke které se dostaneme po zelené značce z blízkého nádraží v Rajnochovicích. Trasa vede kolem pozůstatků dvou středověkých hradů – **Zubříče** a **Šaumburku.**

Rozhledna na Kelčském Javorníku.
Foto: J. Husák, 2018.

28 Informační zastavení | KUNOVICE / OBEC

Kaple Božského Srdce Páně v Kunovicích.
Foto: J. Husák, 2018.

Obec Kunovice se poprvé v pramenech připomíná ve 13. století, o několik staletí později byla, podobně jako řada ostatních vesnic kelečského panství, v průběhu třicetileté války mnohokrát vydrancována. Obyvatelé se ve středověku živili převážně **zemědělstvím**. Ve **znaku obce** jsou proto dvě zlaté kuny, držící vztyčenou stříbrnou radlici.

Jižně od obce se nachází vrch **Kunovická hůrka** (587 m n. m.) s hradiskem lidu kultury popelnicových polí.

Od podzimu 2010 na Kunovické hůrce naleznete i dřevěnou rozhlednu, která je jedním ze zastavení naučné stezky.

Významná mokřadní a botanická lokalita je **Světíkov** – jižně nad obcí, kde se dostaneme po naučné stezce Prof.Dr. Rudolfa Haši, jehož rodný dům stojí blízko nádraží.

29 Informační zastavení | LOUČKA

Název obce Loučka upomíná na dávné středověké založení na travnatém místě uprostřed lesů. Nad obcí se vypíná vrch **Hradiště** (605 m n. m.) s nálezy patřícími kultuře lužických popelnicových polí a kultuře púchovské. Ve středověku zde stávalo **opevněné sídlo** pánů z Loučky. Podle nálezu keramických střepů se její vznik řadí do konce 13. století. Po dřevěném hradu zůstaly jen terénní náznaky, na obou koncích jsou zbytky příkopů. Jedním z nejvýznamnějších majitelů loučského panství byl **Jan Nepomuk Mohrweiser**, který dal roku 1826 vystavět na místním hřbitově rodinnou **hrobku** s pohřební **kaplí**. Současnou klasicistní podobu díky němu získal i zámeček v centru obce, obklopený přírodně-krajinářským parkem.

Po vzniku samostatného Československa se novým majitelem loučského velkostatku stal **Tomáš Baťa**, který plánoval zámeček upravit jako své letní sídlo.

Původní zámecká **kaple** byla roku 1771 přebudována, stal se z ní presbytář a k němu byla přistavěna chrámová loď. Vznikla tak nová dominanta obce – **kostel zasvěcený Kristu Dobrému Pastýři.**

Hrobka rodiny Mohrweiserů v Loučce.
Foto: J. Husák, 2018.

30 Informační zastavení | PODOLÍ

Podolí se rozkládá v údolí pod kopcem Kuželek. Zčásti leží na severním okraji Hostýnských vrchů, zčásti zasahuje do Podbeskydské pahorkatiny. Středověké založení obce Podolí se promítá i do jejího názvu – znamená „ves ležící v údolí" – a též se rozkládá po obou březích potoka Loučka. Na návsi stojí dřevěná roubená **zvonička**, v roce 1995 přenesená na původní místo a zrekonstruovaná (se zvonem z konce 18. století), nedaleko od ní, taktéž na návsi, pak kamenný **kříž** s vročením „1912".

Dřevěná zvonice v Podolí.
Foto: J. Husák, 2018

Na stejnojmenném kopci, jihozápadně od obce Podolí, stojí **Čertův kámen** – v průměru čtyřmetrový pískovcový blok.

Nejznámějším zdejším rodákem je Josef Hapka (1912–1987), akademický malíř a otec hudebního skladatele Petra Hapky. I když byl figuralista, maloval také portréty, žánrové scény lidí při práci i odpočinku a zátiší. Upřednostňoval zejména valašskou krajinu, v níž se narodil a vyrůstal a která je též místem jeho posledního odpočinku.

31 Informační zastavení | LÁZY

Místní část obce Loučka s názvem **Lázy** je bývalou malou horskou obcí, kde se roztroušená zástavba táhne podél silnice v malebném prostředí luk, pastvin a lesů.

Jako samostatná obec se uvádí kolem roku 1763. Pojmenována byla po své poloze *„Laze“*, což jsou příkré stráně, porostlé habrovím a lískovím, které byly klučením proměněné na louky. Obyvatelé se živili převážně **zemědělstvím** a prací v lese. V roce 1854 byla na Lázech manufaktura na výrobu **kameninové keramiky**, která zanikla po roce 1900. Z místní hlíny byla vyráběna červená, uvnitř bíle polévaná keramika, nazývaná **„majolínová”** – džbány, mísy, talíře, kávové soupravy i hračky.

Mezi Lázy a obcí Rajnochovice se nacházejí **Paseky Bílová**, zdejší usedlosti bývaly za 2. světové války oblíbeným úkrytem partyzánů. Nedaleko se nachází též **Přírodní památka Vřesoviště Bílová** – jediné souvislé vřesoviště s nadměrným výskytem jalovce, vřesu a plavuně v Hostýnských vrších.

Zvonice v Lázech. *Foto: J. Husák, 2018.*

32 Informační zastavení | POLICE

Ve středověku vzniklá obec Police odkazuje svým názvem na způsob obživy prvních osadníků – znamená „ves lidí žijících na poli.“ Převážně zemědělstvím se koneckonců zdejší obyvatelé živili donedávna, jak dokládá například i **větrný mlýn** nad obcí z posledního desetiletí 19. století (dnes zaniklý), který se dostal i do obecního znaku.

Police – místní část „Vrchovec”.
Foto: Archiv obce Police, 2017.

Při Policích býval dvůr arcibiskupského panství Kelč, zvaný **„Vrchovec“,** a při něm myslivna. Dnes místo dvora, kolem něhož vznikla stejnojmenná obec, označuje skupina lip.

V údolí Loučky pod Policemi stojí zděná **kaplička sv. Anny**, kterou nechala vystavět hospodyně Tipečková. Na okraji dědiny směrem k Brankám stojí **kamenný kříž** a blízko něj **boží muka** z roku 1886 s obrazem „Útěku do Egypta“. Druhý kamenný **kříž** se železnou plastikou Krista byl postaven „na Kopečkoch” roku 1863. Na západním konci vsi stojí třetí kříž – dřevěný, zdobený řezbami, nad dědinou byl roku 1871 vystaven **dřevěný kříž** na místě starého, již sešlého.

33 Informační zastavení | BRANKY

Branky jsou poprvé v pramenech připomínány roku 1270, vznikly však pravděpodobně již dříve.

Roku 1701 zakoupil branecké léno **František Erasmus Lockner z Lockenau**, který se zde rozhodl vystavět nové sídlo. Okolní **park**, který získal svůj přírodně-krajinářský charakter po roce 1886, sloužil svým majitelům nejen k odpočinku, ale například i jako zelinářská zahrada. Za posledního soukromého majitele zámku, dentisty Josefa Čeladníka, dochází ve 30. letech především k interiérovým úpravám či sochařské výzdobě parku. Roku 1939 prodává Čeladník zámek Zbrojovce Brno, která v areálu buduje nové stavby a za války zde provozuje ozdravovnu a rekreační zařízení. V poválečných letech zámek slouží jako útočiště dětem řeckých migrantů, později dětská psychiatrická léčebna, bytové prostory či skladiště; dnes je v majetku obce, která areálu navrací původní reprezentativní tvář.

V obci se rovněž nachází řada přírodně hodnotných lokalit. Významné jsou bezmála dvoukilometrové **meandry potoku Loučka** mezi Brankami a Poličnou. Entomologicky důležitý je **Modrý rybníček** a **Rybníček za farmou.**

Anglický park v Brankách.

Foto: Tadeusz Misiazsek, 2016.

34 Informační zastavení | JUŘINKA / HISTORIE OBCE A KAPLE

Kaple Panny Marie v Juřince.

Foto: J. Husák, 2018.

Původní název obce, který se objevuje od 14. století v pramenech ve tvaru Jiřího, Juřina či Juřinova Lhota, odkazuje na založení obce v době vrcholné středověké kolonizace (a prominutí daní, tzv. *lhůty*, v určitém časovém období po jejím založení).

Jednou z nejvýraznějších dominant obce je **kaplička**, jejíž dějiny se začaly psát počátkem 30. let 20. století. Tehdy se o její stavbu zasadili především místní občané, ruku k dílu však přiložili i „přespolní".

Na katastru obce se nachází **letiště** Valašského leteckého klubu, využívané především k létání s rádiem řízenými (RC) modely letadel.

Na katastru obce se nacházejí tzv. **„Juřínská oka"** – čtyři kaskádovitě položené rybníky („oka"), které jsou zarybňovány běžnou rybí osádkou, především kaprem a amurem.

Obcí protéká **potok Svinov**, který napájí nedaleký **Svinovský rybník**.

35 Informační zastavení | LHOTA U CHORYNĚ

Název obce Lhota u Choryně odkazuje, stejně jako v případě celé řady vesnic stejného názvu v České republice, k jejímu vzniku v době vrcholné kolonizace. Je odvozen od slova *lhóta*, čili lhůta, po kterou byli obyvatelé obce osvobozeni od placení daní. Ač se přídomek Lhoty u Choryně v průběhu staletí měnil (např. Mikulášova, Prostřední), obec vždy patřila k choryňskému lénu.

Jihozápadně od Lhoty u Choryně, na kopci Vystrkovská Strážka, se nacházela koncem 14. století poprvé připomínaná ves Drozdova Lhota, která v 17. století zpustla a na jejím místě zůstal do dnešních dní jen **dvůr Vystrkov** (nebo též Lhotsko, Lhotský dvůr).

Nedaleko od něj se nachází oblíbené lokální poutní místo – **kamenný krucifix** z roku 1931.

V horní části obce nalezneme **kapli Panny Marie** z poloviny 19. století, uprostřed obce pak **kamenný kříž**.

Kaple se sochou Panny Marie Lurdské ve Lhotě u Choryně. *Foto: J. Husák, 2018.*

36 Informační zastavení | POLIČNÁ

Na katastru již ve středověku založené obce Poličná dříve existovaly vsi Radslavova Lhota (památkou na ni je dodnes dvůr Vystrkov) a Píškova Lhota, které zanikly v 15. století, název Poličná se v historických pramenech poprvé objevuje koncem 14. století.

Kaple „Na Kotlině“ v Poličné.
Foto: J. Husák, 2018..

Ne nedalekém hřebeni, v sedle **Píšková**, stojí drobný pomníček připomínající místo, které rád navštěvoval v té době teprve budoucí první československý prezident, T. G. Masaryk.

V části obce zvané *„Na Kotlině”* býval obrázek Panny Marie. V roce 1895 zde byla **vystavěna zděná kaple** zasvěcená právě jí. Kaple však trpěla přílišnou vlhkostí a roku **1940** byla zbořena. Ještě téhož roku byla vystavěná kaple nová, větší, podle plánů architekta **Josefa Místeckého.**

V Poličné nalezneme též **Janíčkovu studánku.** Na čistotu její vody poukazují blešivci, chrostíci, larvy jepic a poštvatky, které se zde vyskytují. Nalezen byl také slepý blešivec, který je vyplavován z podzemních vod, dále pak larvy vodního brouka druhu *Eubria palustris* připomínajícího drobného trilobita a měkkýš praménka..

37 Informační zastavení | POLIČNÁ / BRAŽISKA

Na levém údolním svahu Vsetínské Bečvy v Hošťálkovské vrchovině (nejvýchodnějším výběžku Hostýnských vrchů) se nachází oblast zvaná *Bražiska*.

Název lokality je zkomoleninou pojmenování kamenných prahů v řece Bečvě, kterým se na Valašsku říkávalo *„pražiska"*.

Na počátku 18. století farář **Jan Jiří Středovský** zaznamenal zprávy o výskytu drahých kovů na východní Moravě. Jeden z jeho zápisů se týká právě stráně Bražiska.

Pověst vypravuje, že:

„Naproti šibenicám meziříčským, blíž dědiny Jarcová, jest potok slove Kobylí. Kdo by šel úzkou roklí proti proudu toho potoka, dojde k velké rokytě. Pod ní leží velký kámen, v němž je vytesáno znamení tří klíčů. Kdo by kopal pod tím kamenem, najde kus zlata jako konvice o velikosti mázu".

Poličná – Bražiska: pohled na Valašské Meziříčí. *Foto: J. Husák, 2018.*

38 Informační zastavení | OZNICE

Tradiční roubená stavení v Oznici.
Foto: Archiv obce Oznice, 2005.

Ves Oznice byla pravděpodobně založena ve 13. či 14. století jako součást léna nedalekého hradu Arnoltovice nad Poličnou. V pramenech se o ní objevují poslední zmínky v 16. století, poté zanikla. Znovu osídlena byla až v 17. století v souvislosti s pasekářskou kolonizací zdejšího kraje a pojmenována byla nikoliv jako Oznice, ale **Nová Ves** (Neudorf).

V lese nad obcí se nachází zahloubený partyzánský **bunkr s pamětní deskou** připomínající zde padlého partyzána **Augustina Bártka**. Zahloubený partyzánský bunkr s dřevěnými stěnami i střechou krytou lepenkou, je situován v zalesněném svahu severně od obce. Tento historický doklad odboje za druhé světové války v regionu je dnes **kulturní památkou**.

39 Informační zastavení | OZNICE / ZVONICE

Památkově chráněná **zvonice** na Oznici je neobvyklá především dvěma zvony, z nichž jeden je datován rokem 1737. Na horském hřebeni Na Pasekách mezi Oznicí a Brankami se nachází **pomník císaře Františka Josefa I**. Pomník byl vystavěn na místě, odkud císař sledoval vojenské manévry v roce 1898.

Jiný z pomníčků, v lokalitě **U Lipky**, připomíná místo setkávání zdejšího hajného Františka Redla s budoucím prvním československým prezidentem T. G. Masarykem v létě roku 1905.

Kouzlu dávné **pasekářské kolonizace**, která stojí za znovuosídlením Oznice, podlehnete při pěších i cyklistických toulkách po hřebenech okolních kopců, ať už směrem na Lázy, nebo nedalekou Mikulůvku. Jednotlivé paseky, vznikající od 17. století vydělováním z původních usedlostí, odtud budete mít jako na dlani.

Zvonice v Oznici. *Foto: J. Husák, 2018.*

40 Informační zastavení | OZNICE / PAMÁTNÉ LÍPY

Boží muka se soškou Panny Marie v Oznici.
Foto: J. Husák, 2018.

Na hřebeni Hostýnských vrchů, na rozhraní mezi Oznicí a obcí Branky, se nachází **skupina lip srdčitých**, jejichž stáří je odhadováno na bezmála dvě stě let.

Mezi těmito třemi lípami se krčí **boží muka se soškou Panny Marie**.

Jelikož nemá Oznice vlastní kostel, schází se po léta věřící u příležitostí církevních svátků právě zde.

Na území obce je však známo hned několik dalších pozoruhodných **velkých stromů.**

Další velká lípa se nachází „U Zetků", nejvýznačnějšími stromy jsou dub a lípa, rostoucí „U Urbanů".

Další větší lípy rostou v lokalitě „U Lipky", v západní části obce roste krásný solitérní jasan.

41 Informační zastavení | PERNÁ

Název obce Perná je odvozován od původního názvu blízkého potoka, odkazujícího na tok s „pernou“, tedy divokou, prudkou vodou. Obec se v pramenech poprvé připomíná v polovině 14. století, historie zdejšího osídlení je však mnohem starší a má jistou souvislost s těšínitovým (vyvřelina) **lomem** na okraji obce. Archeologickými nálezy je zde doloženo kontinuální osídlení již od poloviny 12. století, resp. pozůstatky středověkého opevněného sídla (zbytky zdiva, val a keramické střepy). Zde nalezené popelnice kultury lidu popelnicových polí pak ukazují na osídlení zdejšího kraje již v pozdní době bronzové (1300–800 př. n. l.). V centru obce se nalézá **kaplička sv. Floriána** ze 30. let 19. století. Na východním okraji obce stojí za povšimnutí památkově chráněný objekt **božích muk** se soškou Panny Marie, vystavěný po roce 1800.

Příroda v Perné. Foto: J. Husák, 2018.

42 Informační zastavení | VALAŠSKÉ MEZIŘÍČÍ

Město na soutoku Vsetínské a Rožnovské Bečvy se poprvé připomíná roku 1297, o dva roky později je poprvé v pramenech zmínka o sousedním Krásnu.

Kostel Nejsvětější Trojice ve Valašském Meziříčí. Foto: Archiv města Val. Meziříčí, 2018.

Zatímco historické centrum Krásna padlo v 70.–80. letech 20. století za oběť asanaci a k posledním pozůstatkům jeho zašlé slávy patří renesanční budova bývalé radnice, kostelík sv. Jakuba, empírový zámek Kinských či soubor barokních soch, středověký půdorys jádra Valašského Meziříčí zůstal zachován. Soubor raně novověkých měšťanských domů na náměstí a v přilehlých ulicích, žerotínský zámek, farní kostel, ale i historizující budovy zdejších školských zařízení či ryze moderní funkcionalistické domy, ty všechny připomínají dávnou historii dvouměstí, které kráčelo dějinami bok a boku až do roku 1924, kdy se Krásno stalo součástí Valašského Meziříčí. Vzniklo tak největší město na tehdejším Valašsku, kde se intenzivně rozvíjel průmysl, kvetl obchod, kultura i školství – a nejinak je tomu v současnosti.

Kultúrne a prírodné krásy našich regiónov

alebo

Krížom krážom po Valašskomeziříčsku-Kelečsku a okolí mesta Partizánske

Mesto Partizánske (v minulosti slovenská obuvnícka metropola) **leží na sútoku riek Nitry a Nitrice medzi výbežkami Strážovských vrchov a pohoria Tríbeč, tvorí vstupnú bránu do Horného Ponitria.** Tvoria ho štyri katastrálne územia: **Návojovce, Veľké Bielice, Malé Bielice, Partizánske.**

HISTÓRIA

Vznik a história mesta je úzko spätá so zlínskou firnou Baťa. Prvé výkopové práce začali 8. augusta 1938 a tento deň sa považuje za oficiálny dátum vzniku mesta. Od svojho zámeru plánovanej strojárenskej výroby Baťa nakoniec upustil a v továrni v Šimonovanoch rozbehol výrobu obuvi. Prvé páry topánok boli vyrobené už 15. júla 1939. S prudkým rozvojom výroby vo fabrike začala vyrastať osada Baťovany. Moderné domy pre zamestnancov projektoval hlavný architekt zlínskej stavebnej kancelárie firmy Baťa, Vladimír Karfík, popredný predstaviteľ funkcionalizmu.

Urbanizmus a architektúra vznikajúceho mesta plne zodpovedali baťovskej predstave o modernosti a spolu s organizáciou práce a verejného života napĺňala atribúty baťovského fenoménu úspešnosti, pocitu sociálnej istoty, vysokej spolupatričnosti a zamestnaneckej hrdosti. Počas 2. svetovej vojny sa robotníci z fabriky aktívne postavili na odpor fašistom. Dňa 18. novembra 1948 bol udelený Baťovanom štatút mesta, 9. februára 1949 boli premenované na Partizánske.

PRÍRODA

Prevažnú časť katastra mesta tvoria plochy poľnohospodárskej pôdy a sadov, menšiu časť lesné plochy a plochy krajinnej zelene. Zastavané územie predstavuje približne tretinu výmery územia mesta Partizánske.

Hlavným vodným tokom na území mesta je rieka **Nitra**, súčasťou katastra sú vodné toky **Nitrica, Krštenianský potok** a **Žabokrecký potok**. Vo východnej časti mesta sa nachádza umelá vodná nádrž **Bager**, v mestskej časti Veľké Bielice sa rozprestiera unikátna mokraďová lokalita **Bielické bahná**. Mierne teplá oblasť je charakteristická priemerne menej ako 50 letnými dňami za rok a júlový priemer teploty je menej ako 16 C°. Priemerná ročná teplota predstavuje 8,6 C°, priemerný ročný úhrn zrážok je 672 mm.

HISTÓRIA OBCE

Šimonovany boli starým šľachtickým majetkom, svoj názov získali od mena jedného z majiteľov, magistra **Šimona**, ktorý žil v druhej polovici 13. storočia. V časoch Matúša Čáka stratili Šimoniovci časť svojich majetkov, pričom na svojom sídelnom majetku si už v priebehu 14. stor. vybudovali viacero kúrií. V 15. storočí si vybudovali kamenné opevnenie kaštieľa s povolením kráľa Žigmunda (1426). V Šimonovanoch bol najneskôr v priebehu 13. storočia postavený farský kostol zasvätený Panne Márii. Obyvatelia sa okrem poľnohospodárstva venovali rôznym remeslám, viacero Šimonovancov bolo v službách miestnych šľachticov.

VODNÝ HRAD

Vodný hrad v Partizánskom sa nachádza v mestskej časti **Šimonovany**, kedysi samostatná obec s bohatou históriou, nerozlučne spätou so šľachtickým rodom Šimoniovcov. Hrad patrí k najstarším zachovaným goticko-renesančným šľachtickým sídlam na Slovensku v kategórii kaštieľov.

Kaštieľ je pozostatkom neskororománskeho nížinného hradu z obdobia 12. a 13. storočia. Základ hradu tvorila opevnená obytno-obranná veža, nachádzajúca sa na mieste, ktoré prirodzene chránila aj voda obtáčajúceho sa meandra rieky **Nitra**, od čoho bol odvodený aj samotný názov kaštieľa. V 14. storočí v blízkosti zaniknutej pôvodnej veže, postavili Šimoniovci vežu podobnej funkcie, tá sa zachovala do súčasnosti. V 15. storočí k nej pristavali palác, pôvodne gotická stavba dostala neskôr v priebehu 16. a 17. storočia renesančnú podobu. Koncom 19. storočia sa uskutočnila veľká rekonštrukcia kaštieľa, ktorá sa niesla v duchu historizujúceho romantizmu.

Ku kaštieľu patrí aj prírodno-krajinársky park, zachoval sa však iba v priestore priľahlom k hradu. V roku 1998 bola zavŕšená jeho veľká renovácia, ktorá mu vrátila vzhľad goticko-renesančného sídla, posledná rozsiahla rekonštrukcia bola realizovaná v roku 2015, objekt je spolu s parkom na zozname národných kultúrnych pamiatok, nachádza sa v ňom vysunuté pracovisko mestskej knižnice s čitárňou, študovňou, detským kútikom a expozitúra Mestského múzea Partizánske.

FARSKÝ KOSTOL BOŽSKÉHO SRDCE JEŽIŠOVHO

Rímskokatolícky Kostol Božského Srdca Ježišovho dominuje južnej časti centrálneho námestia mesta. Jeho lokalizácia vychádza z Regulačného plánu **Baťovian**, kostol uzatváral námestie a zároveň spájal mesto s krajinnými dominantami.

Najmladší z kostolov na území mesta Partizánske patrí k ojedinelým pamiatkam novodobej funkcionalistickej architektúry na Slovensku, bol budovaný v rokoch 1943 až 1949 pod vedením významného zlínskeho architekta **Vladimíra Karfíka**.

Kľúčovým motívom stavby kostola je vertikalita. jeho základný kameň bol posvätený v roku 1943. Legálnu vysviacku kostola, naplánovanú v máji 1949, prekazil nový komunistický režim, bol vysvätený iba potajomky. K oficiálnej vysviacke došlo až 2. septembra 1989.

Dominantou interiéru je mohutný mramorový kríž so sochou Krista s rozopätými rukami, ktorý akoby vyzýval veriacich: “Poďte ku mne všetci, ktorí pracujete a obťažení ste a ja Vás občerstvím“, od významného akademického sochára a národného umelca **Tibora Bártfaya**. Jeho dielom sú aj ďalšie prvky výzdoby interiéru i exteriéru kostola – sochy dvanástich apoštolov, štrnásť reliéfnych zastavení Krížovej cesty, reliéfy Svätej rodiny a Snímanie z kríža, Kristus v hrobe, znaky štyroch evanjelistov nad vchodom do kostola, ako aj socha Panny Márie v Lurdskej kaplnke. V roku 1995 bol kostol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku.

POMNÍK POPRAVY PARTIZÁNOV

Pomník, známy aj ako Dolný pomník, bol postavený v roku 1960 na mieste popravy 35 neznámych partizánov. Jeho autorom je **Ján Pribela**, zamestnanec Závodov 29. augusta. Nachádza sa na úpätí vrchu Stráň, za riekou **Nitrou** blízko cesty na sídlisko Šípok. V roku 1963 bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. V texte vyrytom na pomníku sa píše: „Na tomto mieste fašisti v roku 1944 zverským spôsobom povraždili 35 neznámych hrdinov, bojovníkov za našu slobodu."

Keď 29. augusta 1944 vypuklo ozbrojené povstanie, partizáni zišli z hôr a pomohli zakrátko vyzbrojiť viac ako 2 000 povstalcov, zväčša robotníkov z Baťovej fabriky, pri železničnom moste medzi Šimonovanmi a Malými Uhercami a zapojili sa do bojových akcií zaujatím niekoľkých obranných línií počnúc od Čakajoviec a Lužianok po Zemianske Kostoľany a Nováky. V obranných bojoch na vyvýšenine medzi Baťovanmi a Brodzanmi padol partizánsky veliteľ A. Grznár. Jeho smrť znamenala nenahraditeľnú stratu nielen pre jeho partizánsku brigádu, ale pre celé partizánske hnutie na Hornom Ponitrí.

Mesto a okolie pocítilo dotyk slobody 2. apríla 1945 zásluhou vojsk 2. ukrajinského frontu maršala Malinovského a jednotiek 1. rumunskej armády.

Baťovany boli budované podľa dobových úvah o ideálnom meste, ktoré mali na začiatku 20. storočia mimoriadne vhodné podmienky. Moderní architekti a urbanisti, zahladení do budúcnosti, celé storočie produkovali vízie lepšieho sveta a navrhovali nové modely ľudských sídel. K nim patrili poprední predstavitelia európskej avantgardy ako Tony Garnier, Le Corbusier či Nikolaj Miľutin. Rovnako aj v Baťových zlínskych ateliéroch sa už od polovice tridsiatych rokov zaoberali myšlienkou ideálneho priemyselného mesta. Projektanti Baťovej kancelárie dokázali realizovať moderné sny rýchlo a v rozsiahlom meradle. V roku 1937 vypracovali knihu - Ideální průmyslové město, ktorá však nebola nikdy vydaná. Aj napriek tomuto faktu, boli podľa jej hlavných myšlienok navrhnuté tri satelity Baťovho koncernu, medzi ktoré patrili aj Baťovany.

Ústrednou osobnosťou v procese budovania regulačného plánu pre Baťovany bol **Jiří Voženílek**. Okrem územného regulačného plánu boli v Baťovanoch podľa Voženílkovych návrhov realizované aj výrobné haly závodu a slobodárne.

Areál továrne bol umiestnený na severnom okraji mesta a od ostatnej zastavanej plochy ho oddeľoval pás dopravy a zelene. Súčasne však bol s hlavným verejným priestorom – **Námestím práce** – spojený širokou komunikáciou, tzv. promenádou.

Dominantu Partizánskeho tvorí centrálna mestská zóna s Námestím SNP, s fontánou a mestským parkom. Časť centrálnej mestskej zóny bola zrekonštruovaná v roku 2008. V roku 2010 získala samospráva mesta nenávratný finančný príspevok z EÚ na projekt Obnovy centrálnej mestskej časti, ktorý zahŕňal rozsiahlejšiu rekonštrukciu a revitalizáciu Námestia SNP a jej priľahlého okolia.

Hrdinské a ťažké boje proti fašizmu symbolizuje Pomník padlým hrdinom SNP, ktorý je súčasťou námestia od roku 1950. Autorom súsošia piatich partizánov zahalených do plášťov je akademický sochár **Jozef Kostka**.

ČERVENÁ ULICA

Fenomén B**ať'a** predstavuje aj nezameniteľná architektúra a urbanizmus, ktorý v medzivojnovom období sledoval avantgardné tendencie. K príkladom typického Baťovho mesta na Slovensku patrí popri Svitu najmä mesto **Partizánske**, ktoré začalo vznikať tak povediac na zelenej lúke, v 30. rokov minulého storočia pod názvom Baťovany.

Tehlové domy

V prvých mesiacoch existencie osady Baťovany musela časť zamestnancov bývať po okolitých dedinách a do práce dochádzať či už pešo, na bicykli alebo vlakom. Preto popri výstavbe závodu sa začalo i s výstavbou obytnej štvrte, spoločenského domu. Ako prvé boli v Baťovanoch postavené tzv. holandské typy domkov s rovnou strechou, dnešná **Červená ulica**. Názov typický pre bývalý režim, avšak svojím výzorom bola ulica naozaj červená, keďže domy majú tehlovú fasádu. Žiadosť na výstavbu 20 dvojdomov podala firma Baťa 12. augusta 1938. Každý dvojdom mal šesť izieb, dve kuchyne, dve komory, dve pivnice, dve kúpeľne, dve predizby, dve chodby, dve terasy.

Náklady na stavbu jedného dvojdomu predstavovali 30 000 korún. Domy boli postavené na základe plánov dvorného Baťovho architekta **Vladimíra Karfíka.**

Baťova stavebná kancelária aplikovala pri funkcionalisticky ladených domoch model, ktorý bol kombináciou prefabrikovaného skeletu s tradičnou tehlovou výplňou. Navonok sa prejavujú charakteristickým neomietnutým (režným) murivom z lícových tehál po celej fasáde domu. Napriek často necitlivým stavebným zákrokom ich originálna atmosféra, univerzálna, no zároveň nadčasová dispozícia s ľudským rozmerom zostala nezmenená. Ešte stále z nej možno cítiť Baťov duch vytrvalej snahy po dobrom bývaní.

PARK M. R. ŠTEFÁNIKA

Neďaleko pešej zóny, doslova cez cestu popri železničnej trati sa rozprestiera **Park Milana Rastislava Štefánika**. Park je plný zelene, má lavičky aj detské ihrisko.

Osobnosť generála Milana Rastislava Štefánika, ako významného dejateľa si mesto Partizánske uctilo pomenovaním parku na Hrnčírikovej ulici po tomto významnom politikovi, štátnikovi a vedcovi. Pri príležitosti 95. výročia úmrtia Štefánika bola dňa 13. mája 2014 slávnostne odhalená v parku pamätná tabuľa. Jeho životný odkaz pripomína motto vyryté na tabuli: ,,Veriť – Milovať- Pracovať!" Partizánske má prvenstvo v tom, že je jediným mestom v bývalom Československu a na úrovni Európy, kde je replika ďalekohľadu, ktorým v roku 1911 na ostrove Vava'u pozoroval Milan Rastislav Štefánik ako astronóm zatmenie Slnka.

Silné zázemie má v Partizánskom aj Spoločnosť M. R. Štefánika. Jej miestny klub je s počtom viac ako 220 členov najväčším na Slovensku.

„Edoško"

Eduard Antonín Hrnčiřík sa narodil 17. júna 1894 vo Fryštáku na Morave neďaleko Zlína. Z dvoch krstných mien však používal iba meno Eduard. Za obchodníka sa vyučil vo viedenskej firme Groschricht, ďalšie praktické vzdelanie a skúsenosti získal v nemeckom Hamburgu.

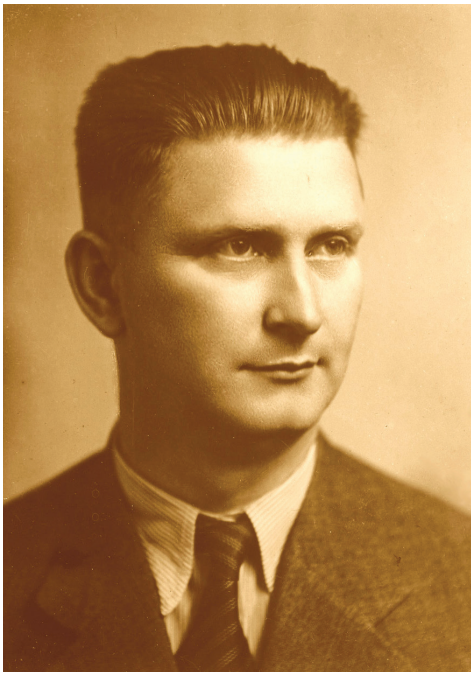
Po I. svetovej vojne sa zamestnal vo firme *T. & A. Baťa v Zlíne*, patrí medzi priekopníkov budovania predajnej siete firmy Baťa na Slovensku, už 1. mája 1919 nastúpil ako vedúci do novej Baťovej predajne obuvi v Nitre, v Zlíne súčasne absolvoval najrôznejšie kurzy spojené s predajom.

Vo firme Baťa pracoval vo viacerých pozíciách až po post vedúceho predajného oddelenia pre Slovensko. V roku 1938 ho firma poverila napĺňaním Baťovej stratégie na Slovensku, stáva sa jej hlavným organizátorom. V Baťovanoch formálne zastával funkciu zástupcu riaditeľa.

Počas II. svetovej vojny organizoval a podporoval zásobovanie ilegálnych pracovníkov, partizánov a povstaleckej armády finančnými prostriedkami a vojenským materiálom. Aktívne sa zúčastnil SNP ako príslušník občianskeho odboja v regióne Hornej Nitry. Po potlačení SNP ho zatklo gestapo, po väznení a mučení bol zastrelený a pochovaný v masovom hrobe v Kremničke.

Park v Partizánskom nesie oficiálne meno po zakladateľovi mesta od 1. septembra 2013. Premenovanie Parku SNP na Park **Jána Antonína Baťu**, pri príležitosti 75. výročia založenia mesta a zároveň v ňom bola osadená pamätná tabuľa, venovaná zakladateľovi mesta. Je na ňom vyryté známe Baťove heslo: ***„Věřte sobě a věřte práci.“***

Kto bol Jan Antonín Baťa?

Antonín Baťa bol o dva roky starší ako jeho brat Tomáš. Spoločne so sestrou Annou, ktorá bola spomedzi nich najstaršia, založili v roku 1894 na meno Antonína živnosť, budúcu **firmu Baťa**. Do tej doby boli s Tomášom niekoľko rokov hlavnými činiteľmi najúspešnejšieho obdobia obuvníckej dielne ich otca Antonína v Uherskom Hradišti. Najväčšej slávy firmy sa však nedožil, pretože roku 1908 zomiera, slobodný a deztetný, na tuberkulózu.

Jan Antonín Baťa (*1898 – †1965), pochádzal z druhého manželstva Tomášovho otca Antonína, takže s Tomášom si boli nevlastnými bratmi. Od prvého momentu robil Tomáš všetko pre to, aby sa Jan naučil všetko, čo bude potrebovať, či už k bežnému životu alebo k úspešnému podnikaniu. Vo svojich štrnástich rokoch, po absolvovaní meštianskej školy nastúpil do bratovej firmy ako obuvnícky učeň.

Už o dva roky na to ho brat vysiela do Nemecka, aby prácou v tamojších obuvníckych továrňach zbieral skúsenosti a do firmy priniesol najnovšie poznatky.

Ďalšou významnou školou bolo pôsobenie v USA, kde pracoval v obuvníctve a vystriedal viacero pracovných pozícií, ale aj vo firmách so zameraním na obchod a reklamu. Získaval tak nové a užitočné poznatky a skúsenosti, o ktorých posielal podrobné do Zlína. Po návrate domov pokračoval v bratovej firme a v hierarchii postupoval nahor.

V období Tomášovej tragickej smrti, pri leteckej havárii, v roku 1932 bol už prokuristom a na základe závetu sa stal Tomášovým nástupcom. Spoločne spolu so svojimi dvoma najbližšími spolupracovníkmi firmu naďalej veľmi dynamicky rozvíjali. Doma i vo svete.

Jan Antonín je takisto zakladateľom tovární a k nim prislúchajúcich miest na Slovensku. Svitu a **Partizánskeho**.

MESTSKÉ MÚZEUM

Slávnostné otvorenie Mestského múzea v Partizánskom sa uskutočnilo 25. apríla 2014. Partnerom pri realizácii projektu v rámci cezhraničnej spolupráce sa stala Nadácia Tomáša Baťu v Zlíne. Na tomto princípe bolo totiž zriadené múzeum v Partizánskom, ktorého hlavným cieľom je dokumentovať vývoj mesta od minulosti až po súčasnosť. Zbierku mieni mesto naďalej rozširovať a plány má do budúcnosti i so samotným využitím priestorov múzea.

Hlavným poslaním Mestského múzea v Partizánskom je cieľavedomé zhromažďovanie, ochrana, vedecké a odborné spracovávanie a sprístupňovanie zbierkových predmetov získaných do vlastníctva, či už odkúpením alebo darovaním, ako hmotných dokladov k dejinám mesta Partizánske a regiónu. Výsledky svojej odbornej činnosti múzeum popularizuje formou výstav, besied, prednášok, propagačných materiálov a publikácií s dôrazom na mládež a regionálnu výchovu.

Služby pre verejnosť

Odborná poradenská činnosť, lektorská služba, bezplatný prenájom priestorov (cca 50 ľudí) na rôzne spoločensko-kultúrne akcie, prednášky, stretnutia k rôznym tematickým celkom.

Obnovený rodinný cintorín Kvassayovcov sa nachádza v mestskej časti na Agátovej ulici vo **Veľkých Bieliciach**. Cintorín bol predovšetkým v období druhej polovice 20. storočia postupne zničený, náhrobné kamene odcudzené, plocha cintorína zarastená náletovými drevinami. Autormi myšlienky jeho obnovy do súčasného stavu boli Peter Múčka, miestny historik a Juraj Krasula, rodák. Architektúru finálneho a vkusného vzhľadu obnoveného priestoru navrhol nezištne Marián Minarovič. Cintorín bol slávnostne znovu posvätený dňa 14. 9. 2013.

Rodina Kvassayovcov, ktorá po predaji majetkov a kaštieľa v Brodzanoch (1844) rodine Gustáva Vogela von Friesenhof, zakotvila a rozvíjala svoje aktivity práve vo Veľkých Bieliciach.

Stručná história rodu

Kvassayovci z Kvašova a Brodzian **(Kvassay de Kvassó et Brogyán)** majú pôvod v Trenčianskej stolici v obci Kvašov (dnes Zemiansky Kvašov). Hodnoverné správy o rode pochádzajú z 15. storočia. Majetkové spory s Podmanickými ukončili v roku 1501 výmenou majetkov, pričom Gašpar, Martin a Mikuláš z Kvašova získali Markušovu Lehotu (dnes Markovec – časť Považskej Bystrice). Príslušníci rodu používali do polovice 17. storočia slovenskú formu priezviska – *Kvašovský*, neskôr uprednostňovali jeho hungarizované formy – *Kvassay, Kvassóy, Kvassóczky.*

Najvýznamnejšou a najbohatšou vetvou rodu bola tekovská, ktorá získala majetky aj v Nitrianskej stolici. V roku 1669 získal rod do zálohy od Forgachovcov ruiny brodzianskej kúrie s právom reštaurovať ju. Obnovený kaštieľ sa stal sídlom tekovskej vetvy a Kvassayovci. **Ladislav Kvassay** bol v roku 1741 **podžupanom Tekovskej stolice**, v roku 1760 **kráľovským radcom a krajinským podsudcom**.

Ladislava a jeho manželku Kláru Bošániovú pripomína vzácny epitaf s ich erbmi v brodzianskom kostole. Majetkové spory s Brodzianskovcami ukončili až v roku 1844, keď Brodzany predali Voglovcom z Friesenhofu. Ich hlavným

sídlom sa potom stávajú Veľké Bielice, kde si vybudovali prízemný kaštieľ s parkom. Sestry Amália a Júlia dali v roku 1860 postaviť v obci neogotickú kaplnku zasvätenú Panne Márii. Medzi pochovanými je Karol Kvassay (1849 – 1908), rímskokatolícky kňaz.

10 Informačné zastavenie | HROB ELIÁŠA PRAVOTICKÉHO

Eliáš Pravotický bol rodákom z Pečenian v okrese Bánovce nad Bebravou (16.1.1768). Štúdiá absolvoval v Trenčíne a v Bratislave. Okrem latinského a slovenského jazyka sa vedel dohovoriť aj po nemecky. Pôsobil ako farár vo viacerých slovenských mestách, v Žiline, Kysuckom Novom Meste, Motešiciach a v rokoch 1795 -1839 vo **Veľkých Bieliciach.**

V roku 1794 bol pridelený do Nitry ako notár Svätej stolice (do roku 1825). Od roku 1813 pôsobil ako skačiansky oblastný dekan. Bol členom Slovenského učeného tovarišstva, národovec a rodoľub. Vo Veľkých Bieliciach účinkoval v nepokojných časoch napoleonských vojen a metternichovského režimu (už po zániku Tovarišstva).

Eliáš Pravotický bol **farár** s veľkým ľudským i duchovným rozmerom, vo farnosti pôsobil 46 rokov, zomrel **21.12.1839.**

11 Informačné zastavenie | MALÉ BIELICE / HVEZDÁREŇ

Hvezdáreň v mestskej časti mesta **Partizánske - Malé Bielice**, bola odovzdaná do užívania širokej verejnosti koncom augusta roku 1988.

Budova hvezdárne je situovaná na severozápadnom okraji mesta, vo vzdialenosti 1346 km od Greenwichu - nultého poludníka a 4590 km od severného pólu planéty, v nadmorskej výške 200 m. Účelové zariadenie pozostáva z prednáškovej sály pre šesťdesiatosem návštevníkov, päť a pol metrovej kupoly a kancelárskych priestorov. Prednášková sála je vybavená modernou audio-vizuálnou technikou, ktorá umožňuje usporadúvať semináre, vzdelávacie programy ako i školenia pre odbornú i širokú laickú verejnosť.

Ťažisko výchovno-vzdelávacej práce spočíva v popularizácii astronómie, kozmonautiky a príbuzných vedných odborov. V nadväznosti na učivo žiakov základných škôl ponúka hvezdáreň programy, ktoré svojim obsahom dopĺňajú učivo prírodovedy, zemepisu a fyziky.

Súčasťou hlavných úloh astronomického zariadenia je i pozorovateľsko-odborná činnosť. Usporadúvajú sa expedície za sledovaním aktivity meteorických rojov. V rámci materiálnych možností sa uskutočňujú pozorovania zákrytov hviezd Mesiacom pomocou čiernobielej TV CCD kamery, premenných hviezd a tvorba astronomickej fotografie.

BIELICKÉ BAHNÁ

Bielické bahná sú jednou z mála lokalít svojho druhu na Slovensku. Stála prítomnosť povrchovej a podzemnej vody s nedostatkom kyslíka, hromadenie organickej hmoty z odumretých rastlín vytvorili podmienky pre vznik mokraďových biotopov na rašelinovom podklade. Územie je zásobované niekoľkými termálnymi prameňmi. Minerálna voda z nich je hydrogén - uhličitanová, vápencovo - horečnatá.

Prírodný areál Bielické bahná sa rozprestiera v katastri mestskej časti **Veľké Bielice,** na ploche 2,87 ha. Patrí pod Správu chránenej krajinnej oblasti Ponitrie ako lokalita s III. stupňom územnej ochrany. Bielické bahná v sebe skrývajú vzácny biotop európskeho významu – vápenité slatiny s kriticky ohrozeným druhom mokraďovej trávy - maricou pílkatou, čo bolo aj hlavným dôvodom na zaradenie bahien do národného zoznamu území európskeho významu. Okrem vzácneho biotopu sa areál vyznačuje aj výskytom rôznych chránených druhov rastlín a rozmanitosťou druhov vtáctva.

Bielické bahná sú útočiskom pre mnohé druhy vtákov. Hniezdia tu najmä trstinové druhy a v okolitých stromových a krovitých porastoch spevavce a dutinové hniezdice. Lokalita má význam pre sťahovavé vtáctvo, ktoré sa tu s obľubou zastavuje na odpočinok, zber potravy a pitnú vodu počas jarnej a jesennej migrácie.

Odborníci tu zaznamenali až 435 druhov chrobákov, z toho 14 chránených a ohrozených druhov.

V roku 2011 získali Bielické bahná ocenenie Zelená oáza roka. V tom istom roku bol v areáli, z iniciatívy dobrovoľníkov z Klubu Strom života Partizánske, otvorený náučný chodník.

13 Informačné zastavenie | CHYNORIANSKY MLYN

Medzi významné technické stavby obce Chynorany patril vodný mlyn na rieke Nitre, ktorý obec postavila začiatkom 18. storočia na vlastné náklady. Na jeho mieste bol v rokoch 1929-1930 postavený nový mlyn murárskym majstrom Štefanom Zajkom. V povojnovom období bol zelektrizovaný a napriek jeho opätovnému oživeniu na konci 20. storočia, je dnes jeho prevádzka pozastavená.

O obci a prírode

Obec si od svojho vzniku prešla búrlivým vývojom. Musela čeliť tatárskym a tureckým nájazdom spolu s následným plienením ako i presúvaním sa z pôvodného osídlenia v lokalite Dubové do terajšej oblasti. Obyvatelia vynikali v rôznych remeslách, predovšetkým v murárstve, tesárstve, stolárstve, debnárstve, kotlárstve, kováčstve...

Z obce pochádzajú:

Valentín Beniak (*1894 - † 1973), slovenský básnik a prekladateľ, predstaviteľ symbolizmu

František Púchovský (* 1921 – † 1996), slovenský matematik

Ivan Korec (* 1943 – † 1998), slovenský matematik a pedagóg

V obci sa nachádza rímskokatolícky Kostol Nanebovzatia Panny Mária z roku 1789, etnografické múzeum, Pamätná izba Valentína Beniaka, každoročne sa v nej usporadúva Slovenský festival poézie Beniakove Chynorany.

Jedným z pozostatkov lužných lesov na Slovensku a zároveň najsevernejšie položeným pozostatkom pôvodného lužného lesa v Strednej Európe je v katastri obce zachovaný dubovo-jaseňový lužný les, ľudovo prezývaný háj. Má rozlohu 44,3 hektárov a od roku 1981 je vyhlásený za národnú rezerváciu pod názvom Chynoriansky luh. Pozoruhodný je tu hojný výskyt cesnaku medvedieho.

14 Informačné zastavenie | TURČIANKY

Obec Turčianky leží vo východnej časti sprašovej Nitrianskej pahorkatiny na styku s pohorím Tríbeč v bočnom údolí potoka Vyčoma.

História obce

Turčianky s najväčšou pravdepodobnosťou vznikli presídlením časti turčianskych populov (kráľovských poddaných) pochádzajúcich z Turca. Nových osadníkov okolité obyvateľstvo nazvalo „Turčanmi“ a ich novú osadu, vzhľadom k tomu, že bola pomerne malá, nazvali Turčiankami. Začiatkom 14. storočia tu máme doložených viacero drobných zemanov. Tí však postupne prichádzali o svoje majetky. Z nich najväčšie šťastie mal Mikuláš prezývaný Šťuka, ktorý vstúpil do služby u šľachtica Tristína z Diviak. Dušpastierske úkony pre obyvateľstvo vykonávali benediktíni z blízkeho kláštora v Klížskom Hradišti.

Pamiatky

Praveké osídlenie územia obce máme doložené prostredníctvom viacerých nálezov z jej katastra. Zistilo sa tu sídlisko s kamennými nástrojmi zo staršej doby kamennej, z obdobia mladého paleolitu (40 tis. – 8 tis. rokov pred Kr.).

Na návrší v juhovýchodnom okraji obce boli v roku 1952 archeologicky skúmané zvyšky stredovekého kostola, nájdené nálezy z príkostolného cintorína boli rámcovo datované do 11.-13. storočia.

Neoslohová kaplnka situovaná uprostred obce bola postavená miestnymi občanmi k úcte Najsvätejšej Trojice a sv. Štefanovi kráľovi medzi rokmi 1864-1867. Pred polovicou 20. storočia bolo patrocínium kaplnky zmenené na sv. Ladislava.

Dodnes sa z historickej ľudovej architektúry autenticky zachoval dom Antona a Terézie Dragulovcov z 20. rokov 20. storočia.

15 Informačné zastavenie | KRÁSNO

Obec Krásno leží vo východnej časti spražovej Nitrianskej pahorkatiny, pri severnom úpätí pohoria Tríbeč, na ľavostrannej terase rieky Nitry.

História obce

Na území dnešnej obce Krásno bolo osídlenie už v neolite. Bolo tu sídlisko lengyelskej kultúry, eneolitické sídlisko, nálezy nagyrévskej kultúry, sídlisko laténske a rímsko-barbarské. Z výskumu je známa existencia človeka v tejto oblasti asi pred 100 000 rokmi.

V 11. storočí bol nad dedinou postavený kresťanský chrám zasvätený Svätému Krížu. Slúžil ako farský kostol aj pre blízke Nedanovce a pôvodne sem zrejme patrili aj Brodzany. Krásno pôvodne patrilo blatnicko-novosadskej vetve veľmožského rodu Poznanovcov. V roku 1185, po vymretí tejto vetvy, sa novými majiteľmi dediny stali spríbuznené rody, z ktorých najväčší podiel pripadol Michalovi, synovi Michala z Krásna. V 16. storočí predstavovalo Krásno stredné veľkú dedinu s 20 obývanými domami. Po vymretí Salcerovcov sa v držbe vystriedali viaceré šľachtické rody, obyvatelia obce Krásno sa okrem pôdohospodárstva zaoberali aj dedinským remeslom - čižmári, krajčíri, kováči.

V 19. storočí Gregor Friesenhof založil Hospodársky spolok údolia Nitry a meteorologickú stanicu. V obci bola štepnica. Za I. ČSR obyvatelia pracovali ako poľnohospodárski robotníci na veľkostatku, časť v Bošanskom koželužskom závode.

Významné stavby

Na výraznom vápencovom ostrohu v severovýchodnom okraji obce sa zachovali zvyšky archeologicky preskúmaného pamiatkovo prezentovaného stredovekého kostola – zaniknutý rímskokatolícky Kostol sv. Kríža.

Nový klasicistický kostol – Rímskokatolícky Kostol Povýšenia sv. Kríža, vznikol po zbúraní susedného menšieho stredovekého kostola v rokoch 1800 -1801. Z drobných sakrálnych objektov sa dodnes zachovala murovaná stĺpová kaplnka – Božia muka, zvaná Anjelíček, postavená z vďačnosti za záchranu životov pri udalosti zo dňa 8. 1. 1866.

16 Informačné zastavenie | LOKALITA CHRÍB

Lokalita so základmi zaniknutého stredovekého farského kostola a stredovekým pohrebiskom.

Archeologickým výskumom tu boli v rokoch 1952-1954 odkryté základy románskeho Kostola Povýšenia svätého Kríža z konca 11. storočia. Kostol mal pôvodne podobu malej jednoloďovej stavby s loďou štvoruholníkového pôdorysu a presbytériom polkruhovitého pôdorysu. V okolí kostola bol odkrytý rozsiahly stredoveký cintorín z 11.-16. storočia s vyše 1600 hrobmi, z ktorých 111 bolo prekrytých veľkými kamennými náhrobnými platňami. Medzi hrobmi sa našlo aj niekoľko mohýl s urnami. Niektoré náhrobné kamene zdobili ryté kríže, respektíve svastika.

V polovici 18. storočia tu pôsobilo Bratstvo rehole františkánov, ktorému bola zverená starostlivosť o kostolík. Kostol mal aj murovaný chór s organom a pod loďou v skale vyhĺbenú kryptu (hrobku) pre zomrelých miestnych šľachticov. Bol v ňom umiestnený hlavný oltár sv. Kríža a bočný oltár zasvätený Sedembolestnej Panne Márii. Kostol slúžil veriacim až do roku 1798.

Archeologický prieskum v tejto lokalite realizoval amatérsky archeológ Oldrich Krupica, učiteľ z Bošian a externý pracovník Krajského múzea v Bojniciach v spolupráci s obyvateľmi Krásna.

V obci Krásno pôsobil na sklonku 19. storočia zemepán Gregor Stanger Friesenhof, ktorý patril k popredným odborníkom v oblasti poľnohospodárstva i spoločenských vied.
Na miestnom cintoríne je spolu s ním pochovaná aj jeho manželka Irma Simonyi pôvodom zo Šimonovian (1848-1930) a adoptívni synovia Egon (1885-1920) a Viliam (1886-1938) Stanger-Friesenhofovci.
Ďalšou významnou osobnosťou ktorá žila v Krásne, bol rímskokatolícky kňaz Mikuláš Tiso.

Gregor Friesenhof

Gregor Friesenhof (VOGEL VON FRIESENHOF) /1840-1913/ - statkár, prírodovedec, agrometeorológ, amatérsky archeológ, agronóm, pôdoznalec, geológ, spisovateľ a vydavateľ.
Pochádzal z barónskej rodiny Vogelovcov z Friesenhofu, resp. z Viedne. Narodil sa 9. januára 1840 v Petrohrade. Bol synom rakúskeho diplomata a brodzianskeho veľkostatkára Gustáva Vogel-Friesenhofa, ktorý od roku 1844 hospodáril v Brodzanoch.
Od roku 1865 hospodáril na prenajatom majetku v Nedanovciach a od roku 1883 v Krásne, kde obhospodaroval asi 150 hektárov pozemkov.
Bol organizátorom moderného poľnohospodárstva na hornej Nitre a propagátorom družstevníctva. V roku 1872 založil Hospodársky spolok údolia Nitry, ktorý združoval statkárov a maloroľníkov z takmer celej Nitrianskej stolice. Gregor bol taktiež organizátorom a zakladateľom hasičských zborov na Ponitrí. Ako priekopník meteorológie, astrometeorológie a agrometeorológie je v celej Európe uznávaný dodnes.

Mikuláš Tiso

Mikuláš Tiso (ThDr.) – rímskokatolícky kňaz. Narodil sa 23. decembra 1818 v Bytči. Bol národne uvedomelý vzdelanec a spoluzakladateľ Matice Slovenskej. Ako pokrokovo zmýšľajúci kňaz podporoval vedu a umenie. V rokoch 1852-1853 dopisoval do viacerých slovenských novín a časopisov. Za jeho pôsobenia v Krásne bola v roku 1864 postavená verejná kaplnka Najsvätejšej Trojice a sv. Štefana kráľa vo filiálke Turčianky, do ktorej zakúpil zvon. Od roku 1872 bol Mikuláš Tiso aktívnym členom Friesenhofovho hospodárskeho spolku pre údolie Nitry.

KLÁTOVA NOVÁ VES

Obec Klátova Nová Ves na nachádza v okrese Partizánske, ktorý je súčasťou Trenčianskeho samosprávneho kraja. Obec so svojimi 1600 obyvateľmi tvorí prirodzené centrum Klátovsko-klížskej doliny.

História obce

V katastri obce sa nachádza viacero sídlisk z mladšej doby a neskorej doby kamennej. V lokalite Šance sa nachádza hradisko, zrejme zo staršej doby železnej, so svojou rozlohou vyše 9,35 ha sa radí medzi najväčšie halštatské hradiská v Karpatskej kotline. V obci sa našli aj črepy z mladšej doby železnej.

Písomne je obec doložená z roku 1292, z obdobia panovania kráľa Ondreja III. Pôvodný názov obce bol podľa neznámeho majiteľa Herdevicsa (1310), neskôr sa spomína ako Nová Ves, od druhej polovice 14. storočia, podľa zemepána Andreja Novoveského, prezývaného Thékes (Klát), nesie pomenovanie obce Klátova Nová Ves.

V roku 1884 skúpili väčšiu časť veľkostatkov v obci Haupt-Stummerovci, podnikateľská rodina z Moravy. Po I. svetovej vojne sa rozvinula výroba vápna a ťažba kameňa. Z obce viedla úzkokoľajná železnica na zvoz vyťaženého dreva, kameňa a vápna do Bošian.

Z pamiatok najviac upúta neobarokový kaštieľ s parkom z druhej polovice 18. storočia, renesančná tvrdza (hrádok) z druhej polovice 16. storočia, renesančný Kostol narodenia Panny Márie z konca 18. storočia a budova rím.-kat. ľudovej školy z roku 1886, ktorú dal postaviť zemepán, barón Leopold Haupt-Stummer.

Príroda

Územie celého katastra odvodňuje potok, resp. riečka Vyčoma, časť okolitej vrchoviny je porastená teplomilnými dubovo-hrabovými lesmi, menšie plochy lesných porastov zaberajú ihličnaté lesy. V lesných porastoch môžeme bežne natrafiť na vysokú (jeleň, srnec), čiernu (diviak) i drobnú divú zver (zajac, jazvec, líška, divá mačka, kuna a veverica). Z vtáctva sa ešte bežne stretávame s bažantom, menej už s tetrovom, jarabicou a prepelicou, z dravcov s jastrabom, kaňou, myšiakom, zo spevavcov prevládajú sýkorky, drozdy, stehlíky....

KLÍŽSKE HRADIŠTE

Obec Veľký Klíž sa rozprestiera pri severnom úpätí jadrového pohoria Tríbeč v bočnom údolí na hornom toku riečky Vyčoma.

História

Obec Veľký Klíž vznikla v roku 1964 zlúčením Ješkovej Vsi, Klíža a Klížskeho Hradišta, avšak po tom čo sa v roku 1990 Ješkova Ves osamostatnila, je dnes tvorená len dvomi miestnymi časťami.

Klížske Hradište je spomínané v roku 1293 ako Haradische, jej vlastníkom bolo panstvo v Klíži. Obyvatelia tejto obce sa pre nedostatok úrodnej pôdy primárne venovali dedinským remeslám a obchodovaniu s drevom. Známi na širokom okolí sa stali výrobou drevených truhlíc zdobených ornamentmi. Koncom 18. storočia bolo do obce presídlených 50 nemeckých rodín. Po roku 1850 sa tu usadili osadníci z Moravy. Počas SNP obyvatelia obce podporovali partizánske jednotky pôsobiace v okolí.

Príroda

Svahy sú porastené dubovo-bukovými lesmi, kým vo vyšších nadmorských výškach sa pričleňujú ihličnaté dreviny, predovšetkým smreky a borovice. V nižších nadmorských výškach dominujú hrabové a brezové porasty. Z ovocných drevín sa v danej lokalite najlepšie darí jabloniam, hruškám, orechom a čerešniam, rastú tu aj niektoré vzácne a zákonom chránene druhy ako napríklad hrdobárka páchnuca, kručinka chlpatá, kosatec nízky, poniklec veľkolistý .... Zo živočíchov sa v pohorí Tríbeč veľmi dobre darí srnčej zveri. Bola tu presídlená aj muflonia a daniela zver, žijú tu takisto líšky, kuny, diviaky, jazvec a mnohé iné. V CHKO Ponitrie je vzácny výskyt rysa ostrovida a mačky divej. Ku vzácnym druhom dravých vtákov patrí orol krikľavý, hadiar krátkoprstý, sokol sťahovavý a včelár

obyčajný. Pri troche šťastia môžeme natrafiť na vzácneho zástupcu z ríše hmyzu – Fúzača alpského (Rosalia alpina).

CINTORÍN A KOSTOL SV. MICHALA

Obec Veľký Klíž sa môže popýšiť titulom „slovenské Toskánsko“, vďaka výskytu a ťažbe mramoru. Niekedy pred prvou polovicou 12. storočia (udáva sa rok 1130) v obci postavili malý kostol, ktorý sa stal centrom duchovného života tunajších obyvateľov.

Predtým, už v 11. storočí vzniklo v Klížskom Hradišti opátstvo Panny Márie. Kláštor bol plne využívaný do roku 1572, kedy už nie je doložená prítomnosť benediktínov a majetok prechádza do rúk mníšok z Trnavy a následne v roku 1615 ho získavajú klarisky z Bratislavy, ale jeho význam začal upadať. Z roku 1715 pochádza zmienka o existencii kláštorného kostola (dnes už neexistuje).

História

Kostol na miestnom cintoríne pochádza z druhej tretiny 12. storočia, zasväteného sv. Michalovi archanjelovi (snáď na počesť šľachticov Hunt-Poznanovcov – Michalovi z Krásna, patrila obec do roku 1295. Takisto nad dedinou sa týči vrch, ktorý dostal pomenovanie – Michalov vrch. Stavba bola ešte v roku 1828 v dobrom stave, ale keďže bol v obci v rokoch 1801 až 1803 vybudovaný nový väčší barokový Kostol všetkých Svätých, tak Kostol sv. Michala archanjela začal chátrať. Vďaka rodákovi z Ješkovej Vsi, Jurajovi Hodálovi, a historikovi Menclovi, ktorý pokračoval v jeho úsilí a doviedol obnovu až do realizácie, sa kostol dočkal v roku 1936 komplexnej rekonštrukcie.

Hrob Ladislava Ťažkého

V roku 2011 bol na cintoríne v Klížskom Hradišti pochovaný slovenský prozaik, publicista, dramatik a scenárista Ladislav Ťažký. Zomrel vo veku nedožitých 87 rokov a patril k najproduktívnejším autorom slovenskej prózy. Rakva s telom bola uložená do hrobu pod lipami na miestnom cintoríne, v obci, z ktorej pochádza jeho manželka Anna Kňazejová.

V roku 2004 mu bol udelený na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, čestný doktorát Dr. h. c. a prezident SR mu prepožičal vyznamenanie Rad Ľudovíta Štúra.

V priľahlom pohorí sa nachádza lokalita Vrchhora s pozostatkami renesančného kostola. Pred časom tu bola aj horáreň, ktorá je už zbúraná.
Vrchhora patrí do k. ú. obce Klížske Hradište, ale horopisne patrí k Tríbeču. Na neďalekom Michalovom vrchu (540,9 m n. m.) sa nachádzalo hradisko z 11. storočia. V 12. storočí sa tu nachádzali kamenný hrad, murované opevnenie, cisterna na vodu i obytné priestory zabudované do prírodného skalného útvaru. Pod Michalovým vrchom sa nachádza zrúcanina bývalého benediktínskeho kláštora. Podľa historických záznamov to bola pôvodne románska stavba, neskoršie renesančno-barokový kostol zasvätený sv. Michalovi. Na tomto mieste sa až do 19. storočia zachovala púťová tradícia. V jeho tesnej blízkosti sa nachádza baroková Kaplnka sv. Jána Nepomuckého.

Michalov vrch

Hrad na Michalovom vrchu, ako už bolo spomenuté, bol kedysi jeden z najväčších hradov na území Slovenska. Bol postavený z kameňa kladeného na sucho, čiže bez použitia malty, na mieste hradiska v 11. storočí. Hrad, prezývaný aj ako hrad Uherce, si udržal významné postavenie aj v 12. storočí, na rozhraní 12. a 13. stor. hradisko prebudovali postavením elipsovitej kamennej hradby a dvoch vnútorných bášt na pevný kamenný hrad. Výstavbou neďalekého hradu Hrušov stratil starší Michalov svoje opodstatnenie. Zánik významu hradu súvisí aj s rozkladom kráľovských majetkov v 13. storočí a aj ako následok vpádu Tatárov. Pravdepodobne z roku 1321 je o hrade posledná písomná zmienka - zaujatie hradov na severnom Ponitrí županom Omodejom pre kráľa Karola Róberta.

22 Informačné zastavenie | BRODZANY

Obec Brodzany sa rozprestiera v južnej časti Trenčianskeho kraja, jej územím preteká ľavostranný prítok rieky Nitra s názvom Geradza.

História

Na území dnešných Brodzian bolo osídlenie už v neolite. Prvá písomná zmienka je z roku 1293, kde sa obec nazýva Brogen, Borogen. Prvými majiteľmi obce boli Brodziankovci. Ďalšími majiteľmi boli rodiny Forgáchovcov a Kvassayovcov. V roku 1844 sa Brodzany s kaštieľom stali majetkom viedenskej rodiny Vogelovcov z Friesenhofu. Gustáv von Friesenhof ho spolu so svojou prvou manželkou Natáliou Zagriažskou a synom Gregorom, neskorším významným meteorológom, využíval ako letné sídlo. Po smrti prvej manželky sa opäť oženil. Vzal si Alexandru Gončarovovú, sestru Puškinovej sestry Natálie. Tá chodievala so svojimi deťmi a druhým manželom Petrom Lanským do kaštieľa na návštevy. Ku kaštieľu patril letohrádok Babylon.

V roku 1979 zriadila Matica slovenská v kaštieli múzeum. Názov dostalo po ruskom spisovateľovi a básnikovi A. S. Puškinovi. Posledná obyvateľka brodzianskeho kaštieľa, Natália Oldenburgová, postavila v obci nemocnicu, škrobáreň, útulok pre starých a opustených ľudí. Finančne pomáhala obyvateľom, zaslúžila sa o vznik dievčenskej školy, pošty či dvoch tovární na výrobu tehál. Natália Oldenburgová žila v Brodzanoch až do svojej smrti v roku 1937.

Príroda

V súčasnosti, okrem južného výbežku pohoria Tribeč, kde dominujú takmer pôvodné dubo-hrabiny, je celé územie takmer odlesnené.

Bohatstvo živočíšstva je výsledkom dlhodobého vývoja. Odlesňovaním, a s ním súvisiace zmeny podnebia a tým i rastlinného krytu, sa dosiahol ústup lesnej fauny z nížin a pahorkatín a postup stepnej fauny.

23 Informačné zastavenie | KAŠTIEĽ A PARK

Kaštieľ s prekrásnym parkom v Brodzanoch pozná široká verejnosť aj ako Literárne múzeum A. S. Puškina.

Samotná história kaštieľa siaha až do prvej polovice 14. storočia. Najstaršie písomné zmienky o existencii tohto šľachtického sídla rodiny Brodzianskovcov sa objavujú od roku 1377.

Keď Brodzany získal po roku 1660 Štefan Kvassay, člen kráľovského súdu, prenajaté rodové sídlo Brodzianskovcov zrekonštruoval. V roku 1844 sa jeho majiteľom stal rakúsky diplomat, barón Gustáv Vogel von Friesenhof. Do Brodzian prišiel z Petrohradu aj s manželkou Natáliou, sesternicou Puškinovej manželky Natálie Gončarovovej a 4 -ročným synom Gregorom.

Po smrti manželky Natálie sa barón Friesenhof oženil s Alexandrou Nikolajevnou Gončarovou, staršou sestrou Puškinovej manželky Natálie. Alexandra v kaštieli naďalej udržiavala styky so svojimi ruskými príbuznými a pokračovala v spôsobe života, ktorý si osvojila ako členka Puškinovej domácnosti. Tak sa stal brodziansky kaštieľ centrom ruského života, ruskej kultúry a umenia na Slovensku. Hlavne jej dcéra Natália vytvorila z brodzianskeho kaštieľa stredisko umenia. Pozývala sem rôznych umelcov z Ruska, Nemecka i Rakúska a v novej prístavbe zriadila bohatú knižnicu.

Súčasťou areálu kaštieľa sa v polovici 19. storočia stal rozsiahly prírodno-krajinársky park, neďaleko bol vybudovaný neveľký evanjelický kostol v novogotickom slohu, ktorý sa stal aj rodinnou hrobkou Friesenhofovcov a Oldenburgovcov a romantický letohrádok, Babylon.

24 Informačné zastavenie | BABYLON

Rakúsky diplomat barón Gustáv Vogel von Friesenhof pricestoval do Brodzian po ôsmich rokoch strávených v ruskom Petrohrade aj spolu so svojou manželkou Natáliou, sesternicou Puškinovej manželky Natálie Gončarovovej. Nanešťastie však po krátkom čase Natália zomiera a tak sa barón v roku 1852 rozhodol oženiť so staršou sestrou Puškinovej manželky Natálie, s Alexandrou Nikolajevnou Gončarovovou, ktorá sa rada obklopovala pamiatkami, pripomínajúce jej ruských príbuzných, s ktorými udržiavala intenzívne styky.
Nemenej významnú stopu zanechala v histórii Brodzian aj dcéra Alexandry – Natália, vojvodkyňa z Oldenburgu, neter slávneho básnika.

Letohrádok Babylon

Slávny letohrádok Babylon, postavili na Hôrke za Brodzanmi v roku 1911 na objednávku Natálie architekti z Talianska a využívala ho ako svoje letné sídlo. Takisto sa sem utiahla zakaždým, keď túžila byť osamote, len so svojimi psami leonbergmi a hviezdami. Najmä v starobe sa sem utiekala čoraz častejšie. V letohrádku sa nachádzalo veľké množstvo obrazov, maľovaných priamo Natáliou, hudobných nástrojov, množstvo kníh a iných umeleckých diel. Na terase bol dokonca umiestnený aj veľký hvezdársky ďalekohľad.
V priľahlom lesíku zriadila psí cintorín, pravdepodobne jeden z prvých v našich zemepisných šírkach. Medzi stromami sa leskli čierne mramorové náhrobky, na ktoré dala vojvodkyňa svojim miláčikom zlatými písmenami vyraziť epitafy. Milovala psy, kone a ľudí.

25 Informačné zastavenie | EVANJELICKÝ KOSTOLÍK POD BABYLONOM

Na kedysi lúčnatom pahorku prezývanom Hôrka dala v roku 1895 kňažná Natália Oldenburgová, prezývaná „Pani Osvícená“, vybudovať menší evanjelický kostolík s rodinnou kryptou, ktorý tvorí dominantnú súčasť širšieho okolia kaštieľa v Brodzanoch s krajinárskym parkom.
Ide o kostol v novogotickom slohu, ktorý sa stal aj rodinnou hrobkou Friesenhofovcov a Oldenburgovcov.
Stavba patrí k tým typom pohrebných kaplniek, ktoré si bohaté rodiny i príslušníci nižšej šľachty stavali počas celej 2. polovice 19. storočia. Kaplnka bola bohoslužobným miestom majiteľov brodzianskeho panstva, neskôr pre náboženské obrady obyvateľov, evanjelikov a. v., mesta Partizánske a okolia.
Svetlíkom v dlážke lode bol istého času priestor lode prepojený s klenutou kryptou v spodnej úrovni kostola, v ktorej sú uchované telesné pozostatky členov rodín Oldenburgovcov a Friesenhofovcov. V druhej polovici 20. storočia kaplnka začala chátrať a jej pustnutie zastavila až pamiatková obnova v 80. a 90. rokoch 20. storočia.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE:

aktivita E03 workshop SR (Bojnice) ze dne 26.–27. 9. 2017
aktivita E03 workshop ČR (Valašské Meziříčí) ze dne 28.–29. 3. 2018
kompletní seznam použité literatury a zdrojů uveden na internetových stránkách
http://www.meziricsko.cz/mapa-a-brozura/

LITERATÚRA A ZDROJE:

aktivita E03 workshop SR (Bojnice) ze dne 26.–27. 9. 2017
aktivita E03 workshop ČR (Valašské Meziříčí) ze dne 28.–29. 3. 2018
BÓNA, M., LUKAČKA, J.: Kultúrno-historické pamiatky stredného Ponitria. Topoľčany: TRISTANPRESS, spol. s r. o., 2017
SKALIČANOVÁ, M., VALČÍK, V., ŠPANELOVÁ, K., ZAJÍC, P.: Partizánske - Valašské Meziříčí. Banská Bystrica: PressGroup, 2012.
VLADÁR, J. WIEDERMANN, E.: Partizánske: Staré a nové epochy. Partizánske: Garmond Partizánske, 2000.
UHLÁR, V.: Okres Topoľčany, Bratislava: Obzor, n. p., 1988.
MsÚ Partizánske, Kronika mesta I. diel.
MORAVČÍKOVÁ, H.: Baťovany - Partizánske vzorné slovenské priemyselné mesto
MÚČKA, P.: Kvassayovci, in Tempo, ročník 74, č. 35, z 9. 9. 2013
MÚČKA, P., UHLÁR, V.: Veľké Bielice – história a súčasnosť. B. Bystrica: TRIAN s. r. o., 2003
VALACH, O.: Vrchhora... (http://www.kdhzm.sk/vrchhora-prekrasne-miesto-na-zemi)
JANÍK, J.: O Obci: Základné údaje. (https://www.chynorany.sk/zakladne-udaje.html)
PHSR obce Brodzany na roky 2016–2020. 2. Brodzany, 2015.
http://www.partizanske.sk
http://www.hvezdaren.sk
http://www.klatovanovaves.sk
http://www.velky-kliz.sk/index.php/historia-obce
https://dennikn.sk/blog/135953/puskin-kastiel-hrobka-a-babylon

Kulturní a přírodní krásy našich regionů

aneb

Křížem krážem po Valašskomeziříčsko-Kelečsku a okolí města Partizánske

Vydal:
Dobrovolný svazek obcí Mikroregion Valašskomeziříčsko-Kelečsko
společně s městem Partizánske, rok 2019

Autoři textů:
Mgr. Ivana Spitzer Ostřanská, Mgr. Bohdana Šimčíková, Mgr. Peter Múčka,
PhDr. Vladimír Marko, Mgr. Martina Skaličanová, Mgr. Ivan Slámka

Autoři mapy: Bc. Jana Skýpalová, CBS spol. s.r.o.

Grafická úprava a tisk: RAP GROUP s.r.o.

Náklad: 4000 ks

Kulturní a přírodní krásy našich regionů

aneb

Křížem krážem po Valašskomeziříčsku-Kelečsku a okolí města Partizánske

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA
SK-CZ 14-20

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC